

Universitetet
i Stavanger

Universitetet i Stavanger
Stavanger, våren 2020

Regnskap for ideelle organisasjoner

*En studie av regnskapsreglene i Norge illustrert med to
empiriske eksempler*

Av

Renate Schilling og Kristine Aspenes

Veileder: Norvald Nytræ Monsen

Masterutredning innen regnskap og revisjon
Handelshøgskolen ved UiS

Universitetet
i Stavanger

HANDELSHØGSKOLEN VED UIS MASTEROPPGAVE

STUDIEPROGRAM:

MRRMAS, Master i Regnskap og
Revisjon

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL? Nei.

(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Regnskap for ideelle organisasjoner: En studie av regnskapsreglene i Norge illustrert med to empiriske eksempler

ENGELSK TITTEL:

Accounting for non-profit organizations: A study of the accounting rules in Norway illustrated with two empirical examples

FORFATTERE:

Kandidatnummer:

4001

4014

Navn:

Renate Schilling

Kristine Aspenes

VEILEDER:

Norvald Nytræ Monsen

Forord

Denne masterutredningen representerer slutten på den toårige mastergraden i regnskap og revisjon ved Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger. Det har vært to lærerike og utfordrende år, og nå gleder vi oss til å komme oss ut i arbeidslivet.

I kurset MRR140 Finansregnskap og offentlig sektor, lærte vi blant annet om et mer presist regnskapsmessig begrepsapparat og om alternative regnskapsteorier. Norvald Nytræ Monsen var en svært engasjerende foreleser, og det var her vi ble inspirert til å skrive masterutredning om nettopp ideelle organisasjoner og pengeregnskap. Vi håper oppgaven vil bidra til større interesse for regnskap for ideelle organisasjoner og alternative regnskapsteorier.

Arbeidet med denne masterutredningen har vært spennende og lærerikt. Samtidig har det også vært utfordrende. Situasjonen med Covid-19 har så klart preget oss og blant annet ført til utfordringer med fysiske møter. Likevel mener vi at det ikke har påvirket resultatet av utredningen.

Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder, Norvald Nytræ Monsen, for god veiledning over flere måneder. Han har vært tilgjengelig og gitt raske og konstruktive tilbakemeldinger. Hans kunnskap og store engasjement har vært til stor hjelp i prosessen med å skrive denne masterutredningen. Vi ønsker også å takke kjærester, familie og venner for støtte underveis i prosessen.

God lesing!

Stavanger, 12. juni 2019

Kristine Aspenes og Renate Schilling

Sammendrag

Ideelle organisasjoner skiller seg fra private organisasjoner ved at de ikke har økonomisk formål. De skal gjennomføre aktiviteter som realiserer deres *ideelle* formål, som er å skape mest mulig nytteverdi for målgruppen. Inntektene til ideelle organisasjoner består i stor grad av innsamlede midler og gaver. Av den grunn er det viktig at organisasjonen rapporterer pengebruken sin, slik at allmennheten har tillit til å gi dem penger og til at disse forvaltes i overensstemmelse med det ideelle formålet. Interessentene til ideelle organisasjoner trenger derfor en annen type regnskapsinformasjon, enn informasjon om utviklingen i lønnsomheten. For at regnskapet skal oppfylle interessentenes informasjonsbehov, bør det utarbeides et pengeregnskap, og ikke et lønnsomhetsregnskap, slik som private organisasjoner utarbeider.

Hovedfokuset i denne masterutredningen er å studere regnskapsregler for ideelle organisasjoner i Norge. Det kan være uklart hvilke regler som gjelder for ideelle organisasjoner. For å illustrere hvordan regnskapsreglene fungerer i praksis studerer vi regnskapet til Raftostiftelsen (som følger regnskapsloven) og Frelsesarmeen (som følger foreløpig standard for ideelle organisasjoner) opp mot et presist begrepsapparat. Vi har undersøkt om regnskapsreglene medfører klarhet og om regnskapet rapporteres i tråd med brukernes informasjonsbehov.

Ut fra våre funn står ideelle organisasjoner fritt til å velge mellom regnskapsloven og standarden. Dersom man velger regnskapsloven utarbeides det et lønnsomhetsregnskap. Standarden gir inntrykk av et sterkere pengefokus og at det utarbeides et pengeregnskap. Vi har derimot sett at upresis begrepsbruk og uklare regler, resulterer i at det her utarbeides et mer komplisert lønnsomhetsregnskap enn det som regnskapsloven utarbeider. Dette er ikke i tråd med interessentenes informasjonsbehov. For ideelle organisasjoner er det måloppnåelse som vektlegges, og dette reflekteres ikke gjennom økonomiske resultater.

For at ideelle organisasjoner skal få et pengefokus, bør de utarbeide et rent pengeregnskap. Ettersom dette kan være vanskelig å gjennomføre etter dagens regler, vil det være bedre å følge regnskapsloven, for da vet man hva som rapporteres, og man gir ikke inntrykk av et sterkere pengefokus. Som et steg på veien mot pengeregnskap bør derfor regnskapsloven følges, supplert med direkte kontantstrømoppstilling.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Formål	2
1.2 Utredningens videre struktur	3
2. Metode	4
2.1 Analysenivå.....	4
2.2 Metodesynsmåter	5
2.3 Litteraturvalg	6
2.4 Empiriske valg.....	7
2.5 Metodisk tilnærming	7
2.6 Oppsummering metode	8
3. Referanseramme	9
3.1 Ulike typer organisasjoner	9
3.2 Regnskapets to grunnleggende formål	10
3.3 Regnskapsbegreper.....	12
3.3.1 Inntekter og utgifter	12
3.3.2 Periodiseringsprinsipper	14
3.3.3 Pengeregnskap vs. lønnsomhetsregnskap.....	22
3.4 Forretningsregnskap	23
3.4.1 Kjøpmannens dobbelte bokføring	23
3.5 Kontantstrømoppstilling.....	25
3.6 Oppsummering referanseramme	26
4. Regnskapsloven	27
4.1 Regnskapsoppstillinger	27
4.2 Regnskapsloven for små foretak	28
4.3 Kontantstrømoppstilling.....	29
4.4 Oppsummering regnskapsloven	30
5. Regnskapsregler for ideelle organisasjoner	31
5.1 Hva er en ideell organisasjon?	31
5.2 Regnskapsplikten for ideelle organisasjoner.....	33
5.3 NRS(F) God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner	34
5.3.1 Formålet med standarden.....	34
5.3.2 Prinsippanvendelse og fortolkning	36

5.3.3 Standardens håndtering av inntekter.....	36
5.3.4 Standardens håndtering av utgifter	39
5.3.5 Oppsummering av standardens håndtering av inntekter og utgifter.....	40
5.3.6 Oppstillingsplaner.....	41
5.4 Oppsummering av regnskapsregler for ideelle organisasjoner	44
6. Empiri - Raftostiftelsen og Frelsesarmeen.....	45
6.1 Raftostiftelsen.....	45
6.1.1 Om Raftostiftelsen.....	45
6.1.2 Tidligere studier om Raftostiftelsen	45
6.1.3 Raftostiftelsens resultatregnskap og balanse	46
6.2 Frelsesarmeen.....	48
6.2.1 Om Frelsesarmeen	48
6.2.2 Frelsesarmeens aktivitetsresultat, balanse og kontantstrømoppstilling.....	49
6.3 Oppsummering empiri - Raftostiftelsen og Frelsesarmeen.....	56
7. Diskusjon	57
7.1 Regnskapsplikten og valg av regnskapsregler	57
7.2 Utfordringer med standarden	59
7.2.1 Begrepsbruk.....	59
7.2.2 Fravike regnskapsloven	60
7.2.3 Fravike regnskapslovens grunnleggende prinsipper.....	61
7.2.4 Fravike regnskapslovens oppstillingsplaner.....	62
7.2.5 Manglende fokus på budsjett.....	63
7.2.6 Oppsummering av utfordringer med standarden	64
7.3 Kontantstrømoppstilling.....	65
7.4 Regnskapslitteratur.....	66
7.5 Kritiske refleksjoner.....	66
7.6 Oppsummering	67
8. Konklusjoner.....	69
8.1 Regnskapsregler for ideelle organisasjoner.....	69
8.2 Forslag til videreutvikling av regler og praksis.....	70
8.3 Forslag til videre studier.....	72
Referanser	74
Vedlegg 1: Talleksempel - direkte og indirekte metode.....	76

Vedlegg 2: Regnskapslovens oppstillingsplaner	79
Vedlegg 3: Standardens oppstillingsplaner.....	82

Figuroversikt

Figur 1: Analysenivå.....	4
Figur 2: Inntekt- og utgiftsfigur	13
Figur 3: Ulike regnskapsmodeller: ny gruppering	22

Tabelloversikt

Tabell 1: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og påløptprinsippet.....	16
Tabell 2: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og kontantprinsippet.....	16
Tabell 3: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet.	17
Tabell 4: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og påløptprinsippet	19
Tabell 5: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og kontantprinsippet	19
Tabell 6: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet ...	20

1. Innledning

Regnskapet til private bedrifter og kommuner har vært studert mye, men det finnes langt færre slike studier om ideell sektor. Private bedrifter bruker regnskapsloven og utarbeider et lønnsomhetsresultat. Hva gjør ideell sektor? Er regnskapet til ideelle organisasjoner informativt? Er det forståelig? Følger de regnskapsloven eller standarden for ideelle organisasjoner? Dette er spørsmål vi har stilt oss og ønsker å finne svar på gjennom denne utredningen.

Regnskapsoppstillingen for ideelle organisasjoner er et interessant tema fordi det kan være uklart hvilken regnskapsmodell de skal bruke. Det har kommet en foreløpig regnskapsstandard for ideelle organisasjoner: *NRS(F) God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner*. Heretter omtalt som “standarden”. Denne har vært foreløpig siden 2006, og ble sist oppdatert i 2020, så det kan synes som om det er vanskelig å komme videre.

Inntektene til ideelle organisasjoner består i stor grad av gaver. Hele 43,8% av inntektene til frivillige og ideelle organisasjoner kom fra norske privathusholdninger i 2017 (SSB, 2019). Av den grunn er det viktig at organisasjonen rapporterer pengebruken sin, slik at allmennheten har tillit til å gi penger, og til at disse forvaltes på en god måte. I 2006 kunne vi lese om Økokrims og Riksrevisjonens granskning av Redningsselskapets bruk av innsamlede midler (DN, 2006). I nyere tid har vi lest om hemmelighold og manglende åpenhet rundt pengebruken i Norsk Idrettsforbund. Også Riksrevisjonen reagerte på idrettsforbundets bruk av spillemidler (NTB, 2018). Tilfeller som dette kan bidra til at allmennheten ikke lenger har tillit til å gi ideelle organisasjoner penger.

Ideelle organisasjoner skiller seg fra private ved at de ikke har lønnsomhet som formål. Private bedrifter står overfor markedsmessige byttetransaksjoner hvor penger byttes mot varer eller tjenester. I offentlige og ideelle organisasjoner står man primært overfor enveis pengetransaksjoner. Man får inn penger enveis og så brukes pengene til å finansiere sine egne utgifter som en følge av tjenester man gir til andre, for eksempel rusomsorg eller undervisning.

Ideell sektor er en stor sektor, som er lite studert regnskapsmessig. Det er skrevet noen masterutredninger om dette tema, i tillegg til en artikkel i Magma hvor man fant ut at regnskapsregler for ideelle organisasjoner bør utarbeides med utgangspunkt i forvaltningskammeralistikk (som er et pengeregnskap) (Solbakken og Monsen, 2008). Det er også skrevet en artikkel i Beta om regnskap i offentlige og ideelle organisasjoner, hvor Monsen konkluderte med at disse bør videreutvikle sine regnskap med utgangspunkt i et pengeperspektiv (2018a). Ved å studere regnskapsreglene illustrert med to organisasjoner som følger hver sine regelsett, håper vi at resultatet fra denne utredningen kan være et bidrag til kunnskapsfeltet om regnskap for ideelle organisasjoner.

1.1 Formål

Vi har utformet ett hovedformål og to delformål med denne utredningen:

Hovedformålet er å studere dagens regnskapsregler som gjelder for ideelle organisasjoner i Norge, det vil si regnskapsloven og standarden for ideelle organisasjoner. Dette vil vi illustrere med to empiriske eksempler. Vi presenterer og studerer årsregnskapene til de to ideelle organisasjonene Raftostiftelsen og Frelsesarmeen, hvorav førstnevnte bruker regnskapsloven slik den gjelder for små foretak, og sistnevnte bruker standarden. Vi fokuserer på hvilken informasjon som rapporteres og om denne er i tråd med formålet til ideelle organisasjoner. Vi ønsker å undersøke om dagens regnskapsregler er gunstige for ideelle organisasjoner, og om regnskapet er utformet slik at man kan få en formening om det ideelle formålet er oppfylt eller ikke.

Delformål én er basert på hovedformålet; nemlig å komme med forslag til hvordan regnskapsreglene og praksis for ideelle organisasjoner kan videreutvikles.

Delformål to er å komme med forslag til videre studier.

1.2 Utredningens videre struktur

I dette innledende kapittelet har vi introdusert utredningens motivasjon og formål.

I neste kapittel skal vi diskutere hvordan vi har gått frem for å løse formålene til utredningen. Vi gjennomgår og begrunner våre analysevalg, litteraturvalg og empiriske valg.

Videre i kapittel 3 tar vi for oss relevante referanserammer som vil være det teoretiske grunnlaget for videre analyser. Vi ser på ulike typer organisasjoner, herav markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner. Videre definerer vi regnskapets to grunnleggende formål, regnskapsbegrepene inntekt og utgift og ulike regnskapsmodeller. Til slutt gjør vi rede for forretningsregnskapet og kontantstrømoppstilling.

I kapittel 4 ser vi på regnskapslovens regler som er relevante for utredningen. Vi ser på oppstillingsplaner, unntak for små foretak og kontantstrømoppstilling.

I kapittel 5 definerer vi ideelle organisasjoner og ser på regnskapsplikten for disse, før vi studerer *NRS(F) God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* (standarden).

Videre i kapittel 6 presenterer vi organisasjonene Raftostiftelsen og Frelsesarmeen, og deres årsregnskap for 2018. Vi fokuserer på informasjonen som rapporteres i regnskapet og forsøker her å koble regnskapsbegrepene opp mot referanserammen.

I kapittel 7 analyserer og diskuterer vi regnskapsreglene og regnskapene med hensyn til hovedformålet til utredningen. Vi fokuserer på regnskapsplikten og valget av regnskapsregler, utfordringer med standarden, budsjett, kontantstrømoppstilling og regnskapslitteratur. Avslutningsvis retter vi kritiske refleksjoner til utredningen.

Kapittel 8 inneholder konklusjoner, inkludert forslag til videreutvikling av regler og praksis og videre studier.

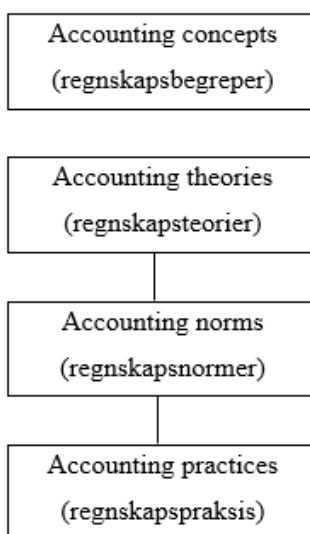
Vedlegg består av et talleksempel på kontantstrømoppstilling, samt regnskapslovens og standardens oppstillingsplaner.

2. Metode

I dette kapitlet skal vi ta for oss vår metodiske tilnærming. Vi starter med å begrunne våre valg av analysenivå, før vi ser nærmere på ulike metodesynsmåter. Videre begrunner vi våre litteraturvalg, empiriske valg og vår metodiske tilnærming.

2.1 Analysenivå

Figuren nedenfor kan brukes til å illustrere ulike analysenivå. Den tar for seg fire ulike analysenivå; regnskapsbegreper, regnskapsteorier, regnskapsnormer og regnskapspraksis. Basert på denne figuren vil vi videre begrunne de ulike analysenivåene i oppgaven.

Figur 1: Analysenivå (oversatt, Monsen 2016, gjengitt i Monsen, 2018a)

Vi starter med å se på *regnskapsbegreper* inntekter og utgifter (kapittel 3). Når vi skal studere regnskap er det viktig med et klart begrepsapparat. Videre ser vi *regnskapsteorien* forretningsregnskapet, som ligger til grunn for både regnskapsloven og for standarden for ideelle organisasjoner. Denne typen regnskap er basert på dobbel bokføring med lønnsomhetsfokus. *Regnskapsnormene* vi ser på er regnskapsloven (kapittel 4) og standarden (kapittel 5). For å illustrere regnskapsreglene i regnskapsloven og standarden, har vi valgt å studere årsregnskapet til to ulike organisasjoner med hensyn til ulik *regnskapspraksis* (kapittel 6). Raftostiftelsen følger regnskapsloven for små foretak, mens Frelsesarmeen følger standarden (som er basert på regnskapsloven).

2.2 Metodesynsmåter

Arbnor og Bjerke (1994) skiller mellom tre ulike perspektiver å se virkeligheten på:

- Analytisk synsmåte
- Systemsynsmåte
- Aktørsynsmåte

Synsmåtene skiller seg i hovedsak ved at de har ulike antakelser om virkeligheten.

Analytisk synsmåte

Innenfor analytisk synsmåte antar man at virkeligheten er objektiv (Arbnor og Bjerke, 1994, s. 70). Kunnskapen skal være individuelt uavhengig, det vil si at ulike individer vil oppfatte samme fenomen på samme måte, uavhengig av subjektive opplevelser. Helheten er lik summen av delene, for eksempel $2 + 2 = 4$. Et godt eksempel er når man studerer regnskap så bruker man regelen dobbel bokføring og debet er alltid lik kredit. Når man bruker dobbel bokføring, vil alle debitere og kreditere kontoene med samme beløp. Av den grunn vil alle debitere og kreditere på samme måte.

Systemsynsmåte

Innenfor systemsynsmåten antar man at virkeligheten er objektivt tilgjengelig. Systemsynsmåten antar til forskjell fra den analytiske synsmåten at helheten avviker fra summen av delene (Arbnor og Bjerke, 1994, s. 66). Dette fører til at relasjonen mellom helhetens deler blir vesentlige, da disse gir ulike positive eller negative synergieffekter (jf. $2 + 2 = 5$ eller $2 + 2 = 3$). Kunnskapen man utvikler ved hjelp av systemsynsmåten er altså systemavhengig. Dette innebærer at delene forklares ut fra helhetens egenskaper, et eksempel er bruk av regnskap og budsjett i økonomistyringen. Økonomistyringen blir sannsynligvis bedre hvis regnskap og budsjett ses i sammenheng, enn om de ses separat.

Aktørsynsmåte

Innenfor aktørsynsmåten antar man at virkeligheten er en sosial konstruksjon. I motsetning til systemsynsmåten vil man i aktørsynsmåten si at helheten forstås ut fra delenes egenskaper (Arbnor og Bjerke, 1994, s. 67). Helheten eksisterer kun som betydningsstrukturer som er sosialt konstruerte. Kunnskapen blir individavhengig, det vil si at det er de enkeltes individers handlinger og ikke helhetens handlinger som er av interesse. Helheten forstås dermed ut fra

aktørens virkelighetsbilder. Dersom man intervjuer vil ulike personer oppfatte ting forskjellig. For eksempel vil man tolke regnskapstallene på ulik måte, noen vil gjerne se mer på teksten mens andre vil se mer på tallene.

Valg av synsmåte

I denne utredningen studerer vi regnskapsregler, og vi tar derfor utgangspunkt i aktørsynsmåten. Regnskapsreglene er klare og objektive av natur, for eksempel debet = kredit, slik at alle individer vil bokføre på samme måte.

Vi bruker ikke systemsynsmåten fordi vi ikke studerer regnskap i sammenheng med budsjettet. Vi bruker heller ikke aktørsynsmåten fordi vi ikke intervjuer folk om hva de synes om regnskapet. Dette er noe vi kunne ha gjort, men har valgt å ikke gjøre i denne utredningen. Å se på regnskap og budsjett i sammenheng samt å intervju brukerne av regnskapet vil imidlertid være forslag til videre studier.

2.3 Litteraturvalg

Regnskapslitteraturen (finansregnskap) er utviklet primært for bruk i privat sektor (se for eksempel Baksaas og Hansen, 2015 og Pedersen og Hoff, 2019) og passer nødvendigvis ikke for ideelle organisasjoner. Denne litteraturen har en noe upresis begrepsbruk, noe vi kommer tilbake til senere, i kapittel 3.3 og figur 2. Tradisjonell regnskapslitteratur som brukes i undervisningen på skolen sier ofte ikke noe om regnskap for ideelle organisasjoner, men sier heller ikke noe om at det ikke gjelder ideelle organisasjoner. Derfor kan det være lett å anta det. Privat regnskapslitteratur er problematisk i ideell sektor, men det er denne som ligger til grunn for standarden.

Privat regnskapslitteratur er problematisk for ideelle organisasjoner fordi den er basert på private bedrifter og på grunn av upresis begrepsbruk. Litteraturen som brukes i undervisning kan altså være begrepsmessig problematisk og dermed er det behov for et mer presist begrepsapparat. Det mangler også teori, fordi det ikke finnes så mye litteratur om andre regnskapsmodeller. Derfor vil vi ta utgangspunkt i regnskapslitteratur som bruker begrepene annerledes enn det den private litteraturen gjør. Monsen har skrevet flere rapporter om andre regnskapsteorier og regnskapsbegreper, og derfor er mye av litteraturen i denne utredningen

basert på Monsen. Vi vil primært bruke Monsen sin kursrapport “Forretningsregnskap og kameralregnskap: En sammenligning med henblikk på bruk i offentlig sektor” (2018b) som referanseramme. Rapporten til Monsen er heller ikke utviklet for ideelle organisasjoner, den omhandler private bedrifter, kommuner og stat. Men ideelle organisasjoner har mer til felles med offentlige organisasjoner, og dermed vil et begrepsapparat der være mer relevant for ideelle organisasjoner enn det som fremkommer av den private litteraturen. Rapporten er altså relevant fordi den inneholder et begrepsapparat som er mer presist og som også kan brukes for ideelle organisasjoner.

2.4 Empiriske valg

Ettersom ideelle organisasjoner kan velge mellom å bruke regnskapsloven eller standarden, har vi valgt én organisasjon som bruker regnskapsloven, og én organisasjon som bruker standarden. Vi har valgt Raftostiftelsen fordi den bruker regnskapsloven, og fordi den har vært studert tidligere (Monsen, 2018a). Det kan dermed være interessant å se om de har fulgt opp noen av ideene som ble lansert den gang. Videre har vi valgt Frelsesarmeen fordi de bruker standarden for ideelle organisasjoner. Valget av Frelsesarmeen er mer eller mindre tilfeldig.

2.5 Metodisk tilnærming

I denne utredningen studerer vi regnskapsregler for ideelle organisasjoner, illustrert med to empiriske eksempler.

Yin (2014) skiller mellom analytisk og statistisk generalisering (2014, s. 40). I statistisk generalisering skal man ta et representativt utvalg av populasjonen, og man tar sikte på å uttale seg om hele populasjonen. I analytisk generalisering tar man ikke et representativt utvalg, man velger bevisst interessante studieobjekt.

Siden vi ikke tar sikte på statistisk generalisering, har vi ikke valgt et representativt utvalg av ideelle organisasjoner. Vi har valgt bevisst hvor vi tror det kan være noe interessant. I denne utredningen bruker vi derfor analytisk generalisering. Vi ser nærmere på to ideelle organisasjoner og uttaler oss kun om de, og så blir det et tilbud til leseren å eventuelt bruke vår idé i andre sammenhenger eller ta lærdom fra vår utredning videre.

Vi sier av den grunn ikke noe om alle ideelle organisasjoner, men på den annen side studerer vi alle reglene de kan bruke. Vårt hovedfokus er å studere regnskapsregler for ideelle organisasjoner i Norge, ikke regnskapet til de utvalgte ideelle organisasjonene. Disse brukes kun som illustrasjoner for regnskapsreglene. Vi studerer hele populasjonen av regnskapsregler for ideelle organisasjoner i Norge, nemlig regnskapsloven og NRS(F) *God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner*.

2.6 Oppsummering metode

I dette kapitlet har vi diskutert hvordan vi skal gå frem for å oppfylle formålene. Vi har presentert utredningens ulike analysenivå og redegjort for og begrunnet valg av metodesynsmåte, litteratur, empiri og metodisk tilnærming. I neste kapittel presenterer vi referanserammen som vi trenger for å analysere regnskapsreglene videre.

3. Referanseramme

I dette kapitlet presenterer vi referanserammen som er det teoretiske grunnlaget for våre videre analyser. Vi starter med å se på ulike typer organisasjoner og på regnskapets to grunnleggende formål; beslutningstaking og kontroll. Videre definerer vi regnskapsbegrepene inntekter og utgifter og skiller mellom ulike typer periodiseringsprinsipp og regnskapsmodeller. Til slutt ser vi nærmere på forretningsregnskap og kontantstrømoppstilling.

3.1 Ulike typer organisasjoner

I dagens samfunn kan man skille mellom to typer organisasjoner, herav markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner (Monsen, 2018b, s. 1). Felles for alle organisasjoner er at de må finansiere sine utgifter med inntekter. Det som skiller markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner er formålet og hvordan de genererer inntekter.

Markedskoblede organisasjoner

Markedskoblede organisasjoner genererer inntekter gjennom *markedsmessige byttestransaksjoner* hvor varer og tjenester byttes mot penger (Monsen, 2018b, s. 95). Private bedrifter inngår i denne gruppen. Formålet til private bedrifter vil være å oppnå størst mulig lønnsomhetsresultat, som igjen vil føre til at aksjonærene kan få avkastning i form av utbytte (Monsen, 2018b, s. 3). Av den grunn vil de ha et økonomisk formål.

Budsjettkoblede organisasjoner

Budsjettkoblede organisasjoner genererer inntekter gjennom *enveis pengetransaksjoner*, uten at det gis noen direkte motytelse (Monsen, 2018b, s. 96). Offentlige og ideelle organisasjoner er eksempler på slike organisasjoner. I motsetning til markedskoblede organisasjoner vil budsjettkoblede organisasjoner ha som formål å skape mest mulig nytteverdi for målgruppen (DnR, 2007, s. 13). Slike organisasjoner vil derfor ikke ha et økonomisk formål. For budsjettkoblede organisasjoner, ligger det implisitt i ordet at budsjett vil være av betydning. Dette vil vi omtale senere.

3.2 Regnskapets to grunnleggende formål

Formålet med regnskapet er at det skal brukes til kontroll og beslutningstaking (Mellemvik mfl., 1988, referert i Monsen, 2018b). Regnskapsinformasjon skal av den grunn brukes som en del av økonomistyringen i en organisasjon (Monsen, 2018b, s. 2). For at regnskapet skal kunne brukes til kontroll og beslutningstaking, er det et viktig kriterium at regnskapet inneholder relevant informasjon. Hva som anses å være relevant informasjon, er avhengig av hvilken type organisasjon man er. Ettersom organisasjoner genererer inntekter på ulike måter, blir det derfor ulike beslutnings- og kontrollutfordringer avhengig av forholdet mellom inntekter og utgifter.

Felles for alle organisasjoner er at det finnes et overordnet nivå som beslutter hva som skal være organisasjonens formål (Monsen, 2018b, s. 2). Videre skal et lavere nivå omgjøre denne beslutningen til handling, for så å rapportere tilbake i hvilken grad beslutningen er omsatt til handling. Dette omtales som det generelle økonomistyringsproblemet (Monsen, 2018b, s. 2).

Beslutningsformål

Relatert til beslutningsformålet, ligger det implisitt i ordet at regnskapsinformasjon skal kunne brukes i beslutningssituasjoner. For å kunne oppfylle dette formålet er det nødvendig at regnskapet inneholder beslutningsnyttig informasjon for regnskapsbrukeren (Stenheim, Haugland og Opsahl, 2017, s. 65). Hva som anses å være beslutningsnyttig informasjon vil variere fra regnskapsbruker til regnskapsbruker.

Private bedrifter (jf. markedskoblede organisasjoner) har lønnsomhet som formål, og trenger derfor lønnsomhetsinformasjon. Ideelle organisasjoner (jf. budsjettkoblede organisasjoner) har ikke lønnsomhet som formål og trenger av den grunn annen type informasjon (DnR, 2007, s. 13). Ulike målsetninger gjør at det er behov for ulik informasjon og derav må ulike regnskapsmodeller tas i bruk (Monsen, 2018b, s. 3-5).

For budsjettkoblede organisasjoner som står overfor enveis pengetransaksjoner utgjør budsjettet en pengebeslutning, som angir hvor store utgifter som skal brukes til ulike oppgaver samt hvordan disse utgiftene skal finansieres i form av inntekter (Monsen, 2018b, s. 4). I markedskoblede organisasjoner har man fokus på utviklingen i lønnsomhet slik den rapporteres i regnskapet. Av den grunn vil ikke budsjett være av like stor betydning i beslutningsprosessen for disse organisasjonene.

Kontrollformål

Kontrollformålet innebærer at man skal bruke regnskapsinformasjon til å kontrollere hva som har skjedd. Knyttet til kontrollformålet bør man ta stilling til om man ønsker pengekontroll og/eller lønnsomhetskontroll med inntektene og utgiftene, slik at man kan utarbeide et regnskap som er nyttig for den type kontroll man ønsker (Monsen, 2018b, s. 95).

Koblingen mellom inntekter og utgifter vil være ulik for markedskoblede organisasjoner og budsjettkoblede organisasjoner, ettersom de genererer inntekter på ulike måter. I markedskoblede organisasjoner finner man en årsak-virkning-sammenheng mellom inntekter og utgifter, mens denne sammenhengen vil være fraværende for budsjettkoblede organisasjoner som står overfor enveis pengetransaksjoner (Monsen, 2018b, s.96). Dermed vil det være nødvendig med ulik inntekt- og utgiftskontroll.

I markedskoblede organisasjoner er det mulig å kontrollere inntektenes og utgiftenes lønnsomhetsvirkning, som følge av at det er en årsak-virkning-sammenheng mellom dem (Monsen, 2018b, s. 96). Med andre ord vil det være en direkte kobling mellom inntekter fra salg og utgifter som oppstår i produksjonen av varen eller tjenesten. Kontroll av lønnsomhetsvirkningene er hensiktsmessig fordi markedskoblede organisasjoner har lønnsomhet som formål. Derfor utvikler de et lønnsomhetsregnskap, som vi kommer tilbake til i kapittel 3.3.3.

For budsjettkoblede organisasjoner derimot er det ikke mulig å kontrollere inntektenes og utgiftenes lønnsomhetsvirkning, som følge av at de står overfor enveis pengetransaksjoner (Monsen, 2018b, s.96). Som nevnt ovenfor eksisterer det heller ikke noe årsak-virkning-sammenheng mellom inntekter og utgifter for slike organisasjoner. Dette skyldes at giveren ikke nødvendigvis får en vare eller tjeneste i gjengjeld for sitt pengebidrag. Pengevirkningen er det derimot mulig å kontrollere. Pengekontroll vil være av allmenn interesse for å kunne kontrollere hvordan ressursene forvaltes. Med dette sagt vil det være nødvendig at organisasjonen utformer et pengeregnskap. I kapittel 3.3.3 vil vi omtale pengeregnskapet nærmere.

For budsjettkoblede organisasjoner vil det være sentralt å sammenligne regnskap mot budsjett (Monsen, 2018b, s. 4). Et budsjett har fokus på pengevirkningene av inntektene og utgiftene,

av den grunn vil det være nødvendig med samme fokus i regnskapet. Budsjettet brukes til å fordele inntektene til ulike enheter, slik at de kan finansiere sine utgifter (Monsen, 2018b, s. 1).

Oppsummering

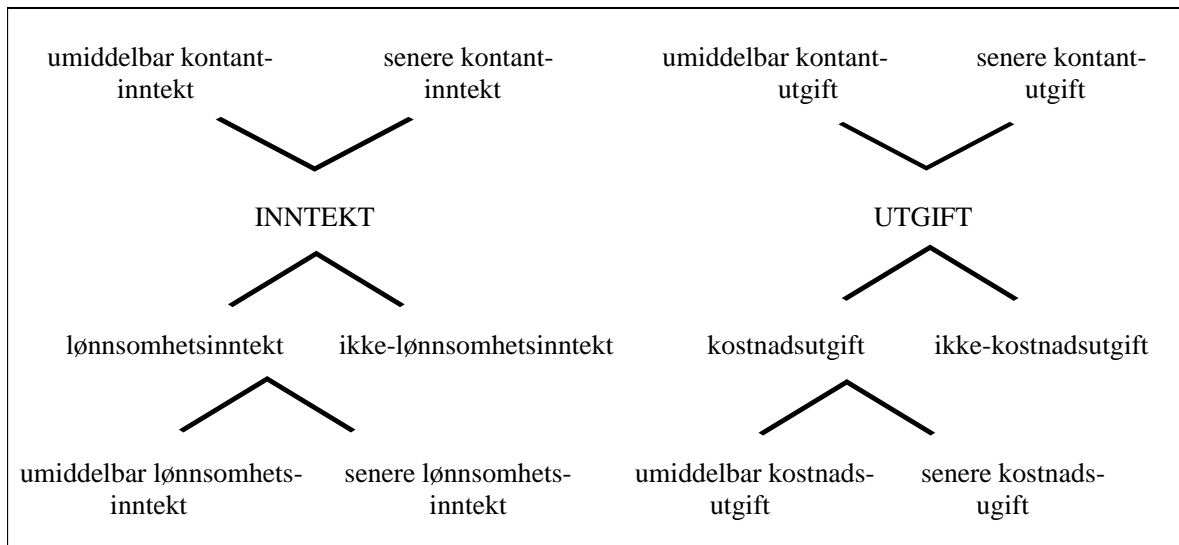
På bakgrunn av ulike formål for markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner medfører dette et behov for å utarbeide ulike regnskapsmodeller, avhengig av om man ønsker pengekontroll og/eller lønnsomhetskontroll. Man kan skille mellom pengeregnskap og lønnsomhetsregnskap og det er valg av periodiseringsprinsipp som avgjør hvilken regnskapsmodell man utarbeider. Dette vil vi nå utdype videre.

3.3 Regnskapsbegreper

I kapittel 3.1 introduserte vi forskjellen mellom markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner, og presiserte at de genererer inntekter på ulik måte. Dagens regnskapslitteratur fokuserer på private bedrifter som har lønnsomhet som formål og dermed henviser definisjonene av inntekt og utgift til deres lønnsomhetsvirkning i perioden. Definisjonene knyttet til disse begrepene blir dermed lite informative når vi relaterer det til ideelle organisasjoner som ikke har lønnsomhet som formål. Derfor vil vi i denne delen av oppgaven presentere en mer utfyllende definisjon av begrepene slik at det er mulig å relatere det til ideelle organisasjoner. En mer utfyllende definisjon vil også være nyttig når vi skal klassifisere ulike regnskapsmodeller, herav pengeregnskap og lønnsomhetsregnskap.

3.3.1 Inntekter og utgifter

Ettersom alle organisasjoner må finansiere sine utgifter med inntekter, kan inntekter og utgifter betraktes som regnskapsmessige hovedbegrep (jf. Mülhaupt 1987, referert i Monsen 2018b). Inntekter og utgifter som er *påløpt* omtales som inntekt og utgift. *Inntekt* er definert som krav på innbetaling og *utgift* er definert som forpliktelse til utbetaling (Monsen, 2018b, s. 13). Dette forklares nærmere med utgangspunkt i figur 2:

Figur 2: Inntekt- og utgiftsfigur (inspirert av Monsen 2018b og Mülhaupt 1987, referert i Monsen 2018b)

Ved å ta utgangspunkt i den øverste delen av figuren rapporteres inntektenes og utgiftenes pengevirksomhet. Inntekter og utgifter vil alltid ha en pengevirksomhet, dette gjelder for alle organisasjoner. Inntekter og utgifter kan videre deles inn i umiddelbare (dvs. i regnskapsperioden) eller senere (dvs. i senere perioder) kontantinntekter og kontantutgifter (Monsen, 2018b, s. 13). En umiddelbar kontantinntekt vil øke kassen, mens en senere kontantinntekt vil øke fordringer (krav på senere innbetalinger). Videre vil en umiddelbar kontantutgift redusere kassen, mens en senere kontantutgift vil øke gjeld (som betales senere). En umiddelbar kontantinntekt/kontantutgift er en pengetransaksjon, mens en senere kontantinntekt/ kontantutgift er en ikke-pengetransaksjon og vil dermed klassifiseres som en kreditransaksjon (Monsen, 2018, s. 13). Vi ser altså at inntektene og utgiftene pengemessig kan periodiseres til den aktuelle regnskapsperioden men henblikk på om de er påløpt eller innbetalt og utbetalt (Monsen, 2018b, s. 13-14).

Inntekter og utgifter trenger nødvendigvis ikke kun å ha pengevirksomhet, de kan også ha en lønnsomhetsvirksomhet (Monsen, 2018b, s. 14). Ved å benytte seg av den nederste delen av figuren kan man skille mellom den delen av inntekten og utgiften som har lønnsomhetsvirksomhet og den delen som ikke har slike virkninger. Inntektene og utgiftene vil ha lønnsomhetsvirksomhet når de har innvirkning på periodens lønnsomhetsresultat, disse omtales da som lønnsomhetsinntekt og kostnadsutgift. De delene av lønnsomhetsinntektene og kostnadsutgiftene som har lønnsomhetsvirksomheter umiddelbart (dvs. i regnskapsperioden), omtales som umiddelbar lønnsomhetsinntekt og umiddelbar kostnadsutgift (Monsen, 2018b, s.

14). For eksempel inntekter fra salg av krus, og utgifter til råvarer som er brukt for å produsere krusene. Inntekter og utgifter med lønnsomhetsvirkninger i senere perioder, omtales som senere lønnsomhetsinntekt og senere kostnadsutgift. Eksempler på dette er forskuddsinnbetalinger fra kunder for produkter som skal leveres i senere perioder, eller investeringsutgifter som vil ha negative lønnsomhetsvirkninger i form av avskrivninger i takt med at anleggsmiddelet brukes i senere perioder (Monsen 2018b, s. 14). Som det fremkommer i figuren ovenfor kan det også oppstå tilfeller hvor inntektene og utgiftene ikke har lønnsomhetsvirkning, disse omtales ikke-lønnsomhetsinntekt og ikke-kostnadsutgift (Monsen, 2018b, s. 14). Disse vil ikke ha innvirkning på periodens lønnsomhetsresultat, og dermed rapporteres de som endringer i eiendeler eller gjeld. Eksempler på dette er låneinntekter og avdragsutgifter.

Oppsummering

Avslutningsvis kan det sies at utfordringen relatert til utarbeidelse av regnskapet ligger i hvordan inntekter og utgifter skal føres. I dette avsnittet presiserte vi at inntektene og utgiftene kan ha ulike virkninger, herav pengevirkning og/eller lønnsomhetsvirkning. Intensjonen med denne inndelingen er å tydeliggjøre hvordan inntektene og utgiftene skal rapporteres i regnskapet.

3.3.2 Periodiseringsprinsipper

Det er valg av periodiseringsprinsipp som avgjør hvordan man bokfører inntekter og utgifter. Sagt på en annen måte, er det periodiseringsprinsippet som påvirker hvilke inntekt- og utgiftsvirkninger man rapporterer. Basert på dagens regnskapslitteratur kan man få inntrykk av at det kun finnes ett periodiseringsprinsipp, men dette er ikke tilfelle. Vi har to periodiseringsprinsipper, herav lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet og pengeperiodiseringsprinsippet (Monsen, 2018b, s. 14). Pengeperiodiseringsprinsippet innebærer at inntektenes og utgiftenes pengevirkning kan periodiseres til den aktuelle perioden slik at periodens pengeresultat rapporteres. Det finnes flere varianter av pengeperiodiseringsprinsippet, inkludert påløptprinsippet og kontantprinsippet (Monsen, 2018b, s. 14). Lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet derimot, periodiserer inntektene og utgiftene med henblikk på lønnsomhetsvirkningene til den aktuelle perioden, slik at periodens lønnsomhetsresultat rapporteres (Monsen, 2018b, s. 14). Når begrepet periodisering benyttes i tradisjonell regnskapslitteratur, er det denne lønnsomhetsperiodiseringen av inntekter og utgifter det vises til.

Påløptprinsippet viser dermed til inntekt og utgift i midten av figur 2. Kontantprinsippet viser til øverste del av figuren, mens lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet viser til nederste del av figuren.

Vi vil nå illustrere de ulike periodiseringsprinsippene ved hjelp av to enkle talleksempel. Vi viser hvordan vi periodiserer inntektene og utgiftene ved bruk av dobbel bokføring (kredit=debet) kombinert med henholdsvis påløptprinsippet, kontantprinsippet og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Talleksempelen er inspirert av Monsen (2018b, s. 16).

I talleksempelen har vi (i tillegg til balansekontoene) en resultatregnskapskonto. Bruker man et pengeperiodiseringsprinsipp får man en pengeresultatregnskapskonto (PRR), og bruker man lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet kalles det en lønnsomhetsresultatregnskapskonto (LRR). Videre, når man bruker dobbel bokføring slik som vi gjør her, skal debet være lik kredit og vi bruker to forskjellige bokføringskontoer. Når vi da for eksempel bokfører kassebeholdningen på 600 på debetsiden, så må vi ha samme tall på creditsiden, for deretter å avslutte. Derfor kalles denne kontoen for avslutningskonto. I variant 3 vil dette tilsvare egenkapital.

Talleksempel 1: Inntekter

Talleksempelen er som følger: Bedriften har en *påløpt* driftsinntekt på 1 000 (jf. inntekt i figur 2), hvor det er *innbetalt* 800 (jf. umiddelbar kontantinntekt i figur 2) og *lønnsomhetsvirkningen* (jf. umiddelbar lønnsomhetsinntekt i figur 2) altså verdien av varer som er levert er 900. Åpningsbalansen 01.01. år 1 er 600 i kassebeholdning og 600 i avslutningskonto (egenkapital).

Variant 1) Dobbelt bokføring og påløptprinsippet

ÅPNINGSBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	600	Avslutningskonto	600
	600		600

Kassebeholdning		Pengeresultatregnskapskonto (PRR)	
IB	600	2)	1 000
1)	1 000	1)	1 000
	1 600	UB	1 000
	1 600		1 600

Avslutningskonto	
IB	600
UB	1 600
	1 600

SLUTTBALANSEKONTO

Kassebeholdning	1 600	Avslutningskonto	1 600
	1 600		1 600

Tabell 1: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og påløptprinsippet

Ved bruk av påløptprinsippet periodiserer man påløpte inntekter. I dette tilfellet er det kun én bokføring, og det er av inntekten som er påløpt på 1 000. Vi debiterer kassebeholdning og krediterer pengeresultatregnskapskonto med 1000 (1). Videre avslutter vi pengeresultatregnskapskontoen mot avslutningskontoen med 1 000 (2). Utgående balanse blir kassebeholdning 1 600 debit og avslutningskonto 1 600 kredit.

Variant 2) Dobbelt bokføring og kontantprinsippet

ÅPNINGSBALANSEKONTO

Kassebeholdning	600	Avslutningskonto	600
	600		600

Kassebeholdning			
IB	600		
1)	800	UB	1 400
	1 400		1 400

Pengeresultatregnskapskonto (PRR)			
		2)	800
		1)	800
			800

Avslutningskonto			
		IB	600
		2)	800
UB	1 400		1 400

SLUTTBALANSEKONTO

Kassebeholdning	1 400	Avslutningskonto	1 400
	1 400		1 400

Tabell 2: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og kontantprinsippet

Ved bruk av kontantprinsippet periodiserer man periodens kontante innbetalinger. I dette tilfellet er det kun én bokføring, og det er av inntekten som er innbetalt på 800. Vi debiterer kassebeholdning og krediterer pengeresultatregnskapskonto med 800 (1). Videre avslutter vi pengeresultatregnskapskontoen mot avslutningskontoen med 800 (2). Utgående balanse blir kassebeholdning 1 400 debit og avslutningskonto 1 400 kredit.

Variant 3) Dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet

ÅPNINGSBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	600	Egenkapital	600
	600		600

Kassebeholdning		Lønnsomhetsresultatregnskapskonto (LRR)			
IB	600		1a)	800	
1a)	800	UB	1 400	2)	900
	1 400		1 400		900
					900

Senere driftskontantinntekt (Driftsfordring)		Senere driftslønnsomhetsinntekt (Senere innbetaling fra kunder)			
IB	0		IB	0	
1b)	100	UB	100	1c)	100
1c)	100	UB	200		100
	200		200		

Egenkapital			
	IB	600	
UB	1 500	2)	900
	1 500		1 500

SLUTTBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	1 400	Senere driftslønnsomhetsinntekt	
Senere driftskontantinntekt (Driftsfordring)	200	(Senere innbetaling fra kunder)	100
	1 600	Egenkapital	1 500
			1 600

Tabell 3: Talleksempel inntekt - dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet

Ved bruk av lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet periodiserer man inntekter med lønnsomhetsvirkning. Driftsinntekten er påløpt med 1 000. 900 av dette beløpet har lønnsomhetsvirkning i regnskapsperioden og 100 (1 000 - 900) vil ha en senere lønnsomhetsvirkning. 800 er kontant innbetalt i perioden og 200 skal mottas senere. Bokføringen blir følgende: Driftsinnbetaling (1a) på 800 debiteres kassekonto og krediteres lønnsomhetsresultatregnskapskontoen. 100 av driftsinntekten (900 - 800) har også lønnsomhetsvirkning i perioden (1b) selv om dette beløpet enda ikke er mottatt innbetalt. Vi debiterer kontoen senere driftskontantinntekt (driftsfordring) og krediterer lønnsomhetsresultatregnskapskontoen. Den resterende delen av påløpt driftsinntekt på 100 (1 000 - 900) har verken pengevirkning eller lønnsomhetsvirkning i perioden (1c). Vi debiterer kontoen senere driftskontantinntekt (driftsfordring) og krediterer kontoen senere

driftslønnsomhetsinntekt (senere innbetaling fra kunder) (for å oppheve lønnsomhetsvirkningen i denne perioden av debiteringen av kontoen Senere driftskontantinntekt (driftsfordring)) og utsette lønnsomhetsvirkningen til en senere periode.

Vi avslutter lønnsomhetsresultatregnskapskontoen med å debitere 900 mot kredit på egenkapital (2). Utgående balanse blir kassebeholdning 1 400 og senere driftskontantinntekt 200 på debetsiden. På kreditsiden får vi senere driftslønnsomhetsinntekt 100 og egenkapital 1 500.

Oppsummert ser vi at resultatet på resultatregnskapskontoene fra de tre variantene tilsvarende henholdsvis den påløpte inntekten, den kontante innbetalingen og lønnsomhetsvirkningen av inntekten. I variant 1 fikk vi et pengeresultat på 1.000, i variant 2 et pengeresultat på 800 og variant 3 et lønnsomhetsresultat på 900. Nedenfor presenterer vi et talleksempel for utgifter.

Talleksempel 2: Utgifter

Talleksempelen er som følger: En bedrift har en investeringsutgift på kr 1.000, 01.01. år 1, i et anleggsmiddel med ti års levetid. 60% betales kontant, 40% betales senere. Åpningsbalansen 01.01. år 1 er 600 i kassebeholdning og 600 i avslutningskonto (egenkapital).

Variant 1 - Dobbel bokføring og påløptprinsippet

I denne varianten av talleksempelen illustrerer vi dobbel bokføring kombinert med påløptprinsippet.

ÅPNINGSBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	600		Avslutningskonto
	600		600

Kassebeholdning			Pengeresultatregnskapskonto (PRR)
IB	600	1)	600
		UB	0
	600		600

Avslutningskonto			Investeringsgjeld
2)	1000	IB	0
UB	400	1)	400
	600		400

SLUTTBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	0		
Avslutningskonto	400	Investeringsskjeld	400
	400		400

Tabell 4: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og påløptprinsippet

Ved bruk av påløptprinsippet periodiserer man periodens påløpte betalinger, som i dette eksempelet er 600 umiddelbart, og 400 senere. Bokføringen blir følgende: 1) 1 000 bokføres på pengeresultatregnskapskontoen (PRR) debet, og kredit kasse med 600, og kredit investeringsgjeld med 400. 2) Avslutter regnskapet ved å redusere med 1 000 på avslutningskonto (balansekonto). Avslutningskonto er opprinnelig på 600, redusert med 1 000 vil utgående balanse på debetsiden bli 400. Utgående balanse blir følgende: Kassebeholdning 0, avslutningskonto 100 (debet), investeringsgjeld 400 (kredit).

Variant 2 - Dobbelt bokføring og kontantprinsippet

I denne varianten illustrerer vi dobbel bokføring kombinert med kontantprinsippet.

ÅPNINGSBALANSEKONTO					
Kassebeholdning		600	Avslutningskonto		600
		600			600

Kassebeholdning			Pengeresultatregnskapskonto (PRR)		
IB	600	1) 600	1)	600	2) 600
		UB 0		600	600
	600	600			

Avslutningskonto			
2)	600	IB	600
UB	0		
	600		600

SLUTTBALANSEKONTO					
Kassebeholdning		0	Avslutningskonto		0
		0			0

Tabell 5: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og kontantprinsippet

Ved bruk av kontantprinsippet periodiserer man periodens kontante betalinger, som i dette eksempelet er 600. Bokføringen blir følgende: 1) krediterer kassebeholdning med 600, debiterer pengeresultatregnskapskonto (PRR) med 600. 2) Avslutter PRR med 600 debet mot avslutningskonto 600 kredit. Utgående balanse blir kassebeholdning 0 og avslutningskonto 0. Selv om anleggsmiddelet ikke står i balansen, betyr det ikke at de ikke har anleggsmiddelet fysisk. Det står bare ikke i regnskapet.

Variant 3 - Dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet

I denne varianten illustrerer vi dobbel bokføring kombinert med lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet.

ÅPNINGSBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	600	Egenkapital	600
	600		600

Kassebeholdning				Lønnsomhetsresultatregnskapskonto (LRR)			
IB	600	1)	600	2)	100	3)	100
		UB	0		100		100
	600		600				

Anleggsmiddel				Investeringsgjeld			
IB	0	2)	100	UB	400	1)	400
1)	1000	UB	900		400		400
	1000		1000				

Egenkapital			
3)	100	IB	600
UB	500		
	600		600

SLUTTBALANSEKONTO			
Kassebeholdning	0	Egenkapital	500
Anleggsmiddel	900	Investeringsgjeld	400
	900		900

Tabell 6: Talleksempel utgift - dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet

Bokføringen blir som følger: 1) krediterer kassen med 600, krediterer investeringsgjeld med 400 og debiterer konto anleggsmiddel med 1 000. 2) Avskrivningen blir $1\ 000/10\ \text{år} = 100$,

krediterer anleggsmiddel og debiterer lønnsomhetsresultatregnskapskonto (LRR). 3) Avslutter LRR mot egenkapital. Vi ser her at på lønnsomhetsresultatregnskapskontoen belaster vi resultatet med avskrivningskostnaden, altså den negative lønnsomhetsvirkningen (kostnadsvirkningen) av utgiften, og ikke med pengevirkningen av utgiften (utbetalingsvirkningen). Utgående balanse blir følgende: kassebeholdning 0, anleggsmiddel 900 på debetsiden, egenkapital 500 og investeringsgjeld 400 på creditsiden.

Vi kan illustrere forskjeller og likheter ved de tre variantene av utgiftseksempelet ved å oppsummere utgående balanse og resultat:

Utgående balanse:

1. Ved påløptprinsippet: Kasse 0, avslutningskonto 400 (debet), investeringsgjeld 400 (kredit).
2. Ved kontantprinsippet: Kasse 0, avslutningskonto 0.
3. Ved lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet: Kasse 0, anleggsmiddel 900 (debet), investeringsgjeld 400 (kredit), egenkapital 500 (kredit).

Som vi ser blir kassen 0 i alle tre tilfeller. Ved bruk av påløptprinsippet får man med investeringsgjelden, som er en påløpt utgift som ikke er betalt, denne får man ikke med ved bruk av kontantprinsippet. Ved bruk av kontantprinsippet og påløptprinsippet får man ikke med bokført verdi på anleggsmiddelet, det får man derimot i tredje variant ved bruk av lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Poenget er at når man bruker et pengeperiodiseringsprinsipp, er det pengevirkninger vi fokuserer på, enten i form av påløpt eller kontant. Det betyr ikke at anleggsmiddelet ikke finnes fysisk i organisasjonen, men det står bare ikke i regnskapet.

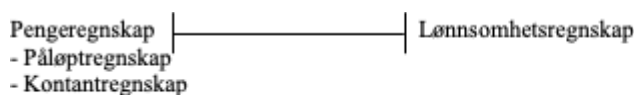
Resultat:

1. Ved påløptprinsippet: Pengeresultat på -1. 000. Tilsvarende påløpt investeringsutgift.
2. Ved kontantprinsippet: Pengeresultat på -600. Tilsvarende kasseendringen, som er utbetalingen.
3. Ved lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet: Lønnsomhetsresultatet på -100. Tilsvarende avskrivningen.

Oppsummert fra begge talleksemlene ser vi at vi har tre ulike virkninger av både inntektene og utgiftene. På utgiftssiden har vi tre ulike begrep med tre ulike virkninger; utgift, utbetaling og kostnad. Disse er det lett å se forskjell på og man har ikke nødvendigvis store problemer med begrepene. På inntektssiden derimot, har vi bare to ulike begrep men med tre ulike virkninger; inntekt, innbetaling og inntekt. Her kan det være vanskelig å skille mellom inntekt og inntekt, hvor det ene begrepet mener inntekt som er påløpt og det andre begrepet mener lønnsomhetsinntekt.

3.3.3 Pengeregnskap vs. lønnsomhetsregnskap

Tradisjonelt sett har man kunnet skille mellom ulike regnskapsmodeller på følgende måte: kontantregnskap og perioderegnskap (Monsen, 2018, s. 11). Ved å ta utgangspunkt i et mer presist begrepsapparat som omtalt under avsnitt 3.3.1 vil dette gi opphav til å kunne klassifisere de ulike regnskapsmodellene på en ny og mer konkret måte (Monsen, 2018b, s. 15). En mer informativ eller alternativ måte er å skille mellom pengeregnskap og lønnsomhetsregnskap. Det som man tradisjonelt omtaler som et perioderegnskap er lønnsomhetsregnskap, og det eksisterer kun én form for lønnsomhetsregnskap. Når det gjelder pengeregnskap, så finnes det ulike varianter, inkludert kontantregnskap og påløptregnskap (Monsen, 2018b, s. 15). Som tidligere nevnt, er det valg av periodiseringsprinsipp som avgjør hvilke inntekt- og utgiftsvirkninger man rapporterer, og dermed er periodiseringsprinsippet avgjørende for om man utarbeider et pengeregnskap eller lønnsomhetsregnskap. På bakgrunn av dette, får man følgende inndeling av regnskapsmodeller:

Figur 3: Ulike regnskapsmodeller: ny gruppering (inspirert av Monsen 2018b, s. 16)

Pengeregnskap består av påløptregnskap og kontantregnskap, som er variant én og to av talleksemlene. Lønnsomhetsregnskap er variant tre av talleksemlene. Med utgangspunkt i denne inndelingen vil vi nå gi en nærmere forklaring på pengeregnskap og lønnsomhetsregnskap.

For det offentlige og ideelle organisasjoner er det pengevirkingen man har interesse av (Monsen, 2018b, s. 46). I private bedrifter er man interessert i lønnsomhetsvirkingen

(Monsen, 2018b, s. 32). Det vil dermed være nødvendig at det utarbeides ulike typer regnskap avhengig av hvilke virkninger man ønsker å rapportere. Offentlige og ideelle organisasjoner vil utarbeide et pengeregnskap, mens private bedrifter derimot vil utarbeide et lønnsomhetsregnskap (Monsen, 2018b, s. 7). Som følge av dette vil man benytte seg av ulike periodiseringsprinsipp for å kunne rapportere de ønskede virkningene av inntektene og utgiftene, avhengig av om man ønsker pengekontroll eller lønnsomhetskontroll.

Følgelig er det valg av bokføringsmetode kombinert med valg av periodiseringsprinsipp, som avgjør om man rapporterer pengevirkning eller lønnsomhetsvirkning og dermed hvilket regnskap man utarbeider. Videre vil vi se nærmere på forretningsregnskapet, som baserer seg på dobbel bokføring og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet.

3.4 Forretningsregnskap

Forretningsregnskapet har utviklet seg over tid, fra kjøpmannens enkle bokføring, via kjøpmannens systematiske enkle bokføring, til kjøpmannens dobbelte bokføring som er dagens forretningsregnskap (Monsen, 2018b, s. 20). Vi velger å ikke gå noe nærmere inn på selve utviklingen, da vi ikke anser dette som relevant for oppgaven. Vi fokuserer derfor på kjøpmannens dobbelte bokføring, som er selve byggesteinen innenfor dagens regnskapsteori.

3.4.1 Kjøpmannens dobbelte bokføring

Kjøpmannens dobbelte bokføring er dobbel bokføring kombinert med et lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp (jf. variant 3 av talleksemplene).

Dobbel bokføring innebærer at (1) hver transaksjon registreres to ganger, herav debet = kredit, og (2) det benyttes alltid to ulike kontoer (Monsen, 2018b, s. 33). Kjøpmannens dobbelte bokføring kjennetegnes av ytterligere to forhold: (3) kontoene grupperes henholdsvis i betalingskonti (balanseregnskapskonti) og ytelseskonti (lønnsomhetsresultatregnskapskonti). (4) Periodens lønnsomhetsresultat fremkommer dobbelt, det vil si både via betalingssiden (balanseregnskapskonti) og via ytelsessiden (lønnsomhetsresultatregnskapskonti). Basert på beløpene som bokføres på disse kontoene, etableres to regnskapsoppstillinger: balanseregnskap og lønnsomhetsresultatregnskap (Monsen, 2018b, s. 19).

Som nevnt i kapittel 3.3.1, vil inntekter og utgifter alltid ha en pengevirkning, enten de oppstår umiddelbart eller i senere, men kan også ha lønnsomhetsvirkning. Når lønnsomhetsresultatet fremkommer via *betalingssiden*, vil man av den grunn se på inn- og utbetalinger. Eller sagt på en annen måte: påløpte inntekter og utgifter vil da periodiseres med hensyn på lønnsomhetsvirkningene ved å anvende balanseregnskapskonti (Monsen, 2018b, s. 89). I balanseregnskapet rapporteres lønnsomhetsresultatet som endringen i egenkapitalen (Monsen, 2018b, s. 36). Når lønnsomhetsresultatet derimot rapporteres via *ytelsessiden*, vil fokuset være på inngående og utgående ytelser (Monsen, 2018b, s. 90). Ytelsene vil da være representert i et kronebeløp. På samme måte vil påløpte inntekter og utgifter periodiseres med hensyn på lønnsomhetsvirkningene, imidlertid benytter man seg her av resultatregnskapskonti. I lønnsomhetsresultatregnskapet rapporteres lønnsomhetsresultatet som forskjellen mellom lønnsomhetsinntekt og kostnadsutgift.

Walb presiserer at fordelene med å bruke kjøpmannens dobbelte bokføring fremfor andre bokføringsmetoder skyldes at denne metoden anses å være mer informativ, ettersom lønnsomhetsresultatet fremkommer både via betalingssiden og ytelsessiden (1926, referert i Monsen, 2018b, s. 21). Av den grunn vil det være en direkte kobling mellom balanseregnskapskontoene og lønnsomhetsresultatregnskapskontoene (Monsen, 2018b, s. 36). Lønnsomhetsresultatet som fremkommer i lønnsomhetsresultatregnskapskontoen forklarer egenkapitalendringen på balanseregnskapskontoene (med unntak av ny egenkapitaltilgang eller tilbakebetaling av egenkapital som kun regnskapsføres på balanseregnskapskonti) (Monsen, 2018b, s. 34). I Norge brukes begrepet kongruensprinsippet om denne direkte koblingen (Monsen, 2018b, s. 22).

På bakgrunn av dette kan man presisere at kjøpmannens dobbelte bokføring danner grunnlaget for utarbeidelse av et lønnsomhetsforretningsregnskap (Monsen 2018b, s. 21). Man fokuserer da på lønnsomhetsvirkningene i transaksjonene, og rapporterer da lønnsomheten fra markedsmessige byttestransaksjoner. Av den grunn, må man derfor anvende dobbel bokføring på en *annen måte* enn slik som i kjøpmannens dobbelte bokføring, når man skal utarbeide regnskap for ideelle organisasjoner som står overfor enveis pengetransaksjoner.

Oppsummering

Kjernen i forretningsregnskapet er kjøpmannens dobbelte bokføring som er dobbel bokføring kombinert med lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Man rapporterer da

lønnsomhetsresultatet både via betalingssiden (balansen) og ytelsessiden (resultatregnskapet). Resultatregnskapet og balanseregnskapet oppstår da som en integrert del av bokføringen.

3.5 Kontantstrømoppstilling

I forretningsregnskapet utarbeider man resultatregnskap og balanseregnskap. Begge disse oppstillingene har et lønnsomhetsfokus. Resultatregnskapet viser et lønnsomhetsresultat, og endringen i egenkapitalen i balanseregnskapet tilsvarer lønnsomhetsresultatet. Det kan være interessant med en oversikt over pengeutviklingen i tillegg til resultatregnskap og balanse. For å også få inn et pengefokus, kan det være et alternativ å supplere med kontantstrømoppstilling som et tillegg til forretningsregnskapet. Monsen presiserer at lønnsomhetsresultatregnskapet og balanseregnskapet oppstår som en integrert del av bokføringen i forretningsregnskapet mens kontantstrømoppstillingen utarbeides som et tillegg til forretningsregnskapet (2018, s. 107). Da har vi to alternative måter: direkte og indirekte metode.

Kontantstrømoppstillinger skal fokusere på pengevirkningen av påløpte inntekter og utgifter (Monsen, 2020, s. 1). I sin rapport om regnskapsoppstillinger ser Monsen nærmere på valget mellom direkte og indirekte metode. Ved bruk av direkte metode vises netto kontantstrøm fra driftsaktivitetene på en direkte måte, ved å summere driftsinnbetalingene og trekke fra driftsutbetalingene (Monsen, 2020, s. 26). Dette er umiddelbare kontantinntekter og umiddelbare kontantutgifter (jf. figur 2) på kassekonto. Ved bruk av den indirekte metoden viser man netto kontantstrøm fra driftsaktivitetene på en indirekte måte (Monsen, 2020, s. 26). Man tar her utgangspunkt i lønnsomhetsresultatet (jf. umiddelbar lønnsomhetsinntekt - umiddelbar kostnadsutgift i figur 2) på lønnsomhetsresultatkontoen. Når man skal utarbeide kontantstrømoppstillinger som rapporterer regnskapsperiodens innbetalinger og utbetalinger, er ikke lønnsomhetsreferanserammen relevant, men heller pengereferanserammen (Monsen, 2020, s. 45). Monsen foreslår videre at dersom man skal benytte indirekte metode, må man foreta tre ulike typer korrigeringer:

Type 1 korrigering: Kostnader som er bokførte på lønnsomhetsresultatregnskapskontoen og som ikke har pengevirkninger.

Type 2 korrigerings: Umiddelbare lønnsomhetsinntekter og umiddelbare kostnadsutgifter som er bokførte på lønnsomhetsresultatregnskapskontoen og som ikke har umiddelbare pengevirkninger (dvs. ikke pengevirkninger i regnskapsperioden), men vil ha pengevirkninger senere (dvs. i senere regnskapsperioder).

Type 3 korrigerings: Driftsinntekter og driftsutgifter som er bokførte på kassekontoen, fordi de har pengevirkninger (kontantstrømvirkninger) i regnskapsperioden, selv om lønnsomhetsvirkningene kommer senere (dvs. i senere regnskapsperioder) og følgelig ikke er motposterte på lønnsomhetsresultatregnskapskontoen, men derimot på andre balanseregnskapskonti.

I vedlegg 1 har vi lagt ved et talleksempel som viser direkte og indirekte metode. Talleksempelen er inspirert av Monsen (2018b).

Oppsummering

Innenfor kjøpmannens dobbelte bokføring er kontantstrømoppstillingene et *tillegg* til resultatregnskapet og balansen. Direkte metode er en oppstilling av innbetalinger og utbetalinger. Ved indirekte metode starter man med lønnsomhetsresultatet, og foretar tre typer korrigeringer.

3.6 Oppsummering referanseramme

I dette kapitlet har vi presentert referanserammen vi trenger for å kunne analysere regnskapsreglene. Vi har sett på ulike typer organisasjoner og regnskapets to grunnleggende målsettinger; beslutningstaking og kontroll. Videre definerte vi inntekter og utgifter, som kan ha både pengevirkning og/eller lønnsomhetsvirkning, og vi så på ulike periodiseringsprinsipper og regnskapsmodeller. Deretter presenterte vi kjøpmannens dobbelte bokføring som ligger til grunn for forretningsregnskapet. Avslutningsvis så vi nærmere på kontantstrømoppstillingen. I neste kapittel ser vi nærmere på regnskapsloven.

4. Regnskapsloven

I dette kapittelet ser vi nærmere på relevante regler fra regnskapsloven, og hvordan regnskapsloven relaterer seg til inntekt- og utgiftsfiguren. Vi fokuserer på resultatregnskap og balanse, regnskapsloven for små foretak og kontantstrømoppstilling.

I Norge utarbeides regnskapet i henhold til regnskapsloven av 1998. Regnskapsloven bygger på forretningsregnskapet, som er utviklet for privat sektor. Som en konsekvens av det, vil man utarbeide et lønnsomhetsforretningsregnskap (Monsen, 2018b, s. 21). Regnskapsloven vil av den grunn ha fokus på lønnsomhetsvirkningene av inntektene og utgiftene (jf. nederste del av figur 2).

4.1 Regnskapsoppstillinger

Årsregnskapet skal ifølge regnskapsloven §3-2 første ledd inneholde resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger.

Resultatregnskap

Resultatregnskapet sammenstiller periodens inntekter og kostnader. Dette gjør det mulig å rapportere periodens resultat som differansen mellom inntekter og kostnader (jf. lønnsomhetsresultat som differansen mellom umiddelbare lønnsomhetsinntekter og umiddelbare kostnadsutgifter i figur 2). I resultatregnskapet vil det være en årsak-virkning sammenheng mellom inntekter og utgifter, dette er i samsvar med sammenstillingsprinsippet som fremkommer i §4-1 første ledd nr. 3 som angir følgende: “Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt”. Det vil si at inntektene med lønnsomhetsvirkning sammenstilles med utgiftene med lønnsomhetsvirkning, og vi ender opp med to regnskapsoppstillinger: resultatregnskap og balanse.

Balanse

I motsetning til resultatregnskapet som reflekterer resultatet over en periode, rapporterer balanseregnskapet selskapets økonomiske stilling på et gitt tidspunkt. Balanseregnskapet reflekterer hvilke eiendeler virksomhetene har på et bestemt tidspunkt og hvordan de er finansiert. Denne sammenhengen fremkommer gjennom balanselikningen:

$$\text{Anleggsmidler} + \text{Omløpsmidler} = \text{Gjeld} + \text{Egenkapital.}$$

Ved kjøpmannens dobbelte bokføring fremkommer som nevnt i kapittel 3.4.1 resultatet (jf. lønnsomhetsresultatet) både via betalingssiden(balanseregnskapet) og ytelsessiden (resultatregnskapet). Videre foreligger det også en direkte kobling mellom balansen og resultatet. Kongruensprinsippet i regnskapslovens §4-3 sier at alle inntekter og kostnader skal resultatføres. Et overskudd i resultatet vil øke egenkapitalen, og et underskudd vil redusere egenkapitalen.

Kontantstrømoppstilling

Vi ser nærmere på regnskapslovens krav om kontantstrømoppstilling i kapittel 4.3.

Noteopplysninger

Videre er det også et krav i regnskapsloven §7-1 om at det skal gis tilleggsinformasjon i noter om enkelte poster i regnskapet. Noteopplysningene skal gi regnskapsbrukeren bedre grunnlag til å forstå regnskapet. Loven presiserer også at det skal oppgis noteopplysninger om enkelte forhold som ikke fremgår i forretningsregnskapet for øvrig.

Rettvisende bilde

Regnskapslovens §3-2a stiller krav om at regnskapet skal gi et rettvisende bilde. For at regnskapet skal kunne gi et rettvisende bilde av virksomhetens presentasjon, benyttes opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet. Opptjeningsprinsippet i regnskapslovens §4-1 første ledd nr. 2 tilsier at inntekt skal resultatføres når den er opptjent, mens sammenstillingsprinsippet i §4-1 første ledd nr. 3 presiserer at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt. Jamfør lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet for å henføre lønnsomhetsvirkningene av inntekter og utgifter til den korrekte perioden.

Regnskapslovens oppstillingsplaner presenteres i vedlegg 2. Vi ser nærmere på regnskapslovens oppstillingsplan når vi ser på Raftostiftelsen i kapittel 6.1.

4.2 Regnskapsloven for små foretak

Små foretak er definert i regnskapsloven §1-6 første ledd som regnskapspliktige som ikke faller inn under §1-5 og som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av følgende tre vilkår:

1. Salgsinntekt: 70 millioner kroner,
2. Balansesum: 35 millioner kroner,
3. Gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.

Regnskapsloven inneholder egne bestemmelser for små foretak på følgende områder; årsregnskapets innhold, grunnleggende regnskapsprinsipper, vurderingsregler, regnskapsoppstillinger og noteopplysninger. De viktigste unntakene for små foretak listes opp nedenfor:

- Små foretak har ikke plikt til å utarbeide årsberetning jf. §3-1 andre ledd
- Små foretak kan unnlate å utarbeide kontantstrømoppstilling jf. §3-2 andre ledd
- Små foretak kan unnlate å utarbeide konsernregnskap jf. §3-2 fjerde ledd
- Små foretak kan fravike de grunnleggende prinsippene om opptjening og sammenstilling når dette kan anses som god regnskapsskikk for små foretak, og kan også fravike det grunnleggende prinsippet om sikring jf. §4-1 andre ledd

Det viktigste unntaket for små foretak som er relevant for denne utredningen, er unntaket fra kravet om å utarbeide kontantstrømoppstilling.

4.3 Kontantstrømoppstilling

I regnskapslovens §3-2 første ledd er det krav om at den regnskapspliktige også må utarbeide en kontantstrømoppstilling. Kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over foretakets faktiske kontante innbetalinger og utbetalinger (jf. øverste del av figur 2) i perioden og gjør det dermed mulig å kunne si noe om likviditetsendringer og betalingsevne jf. regnskapsloven §6-4: «Kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer».

Av regnskapsloven fremgår det imidlertid ikke en oppstillingsplan for kontantstrømoppstillingen. Det fremgår av §4-6 at årsregnskapet skal utarbeides i samsvar med god regnskapsskikk. Dermed henvises man til *NRS(F) Kontantstrømoppstillinger (2011)* ved utarbeidelse av kontantstrømoppstilling. Denne standarden benyttes som fremgangsmåte for utarbeidelse av kontantstrømoppstillingen. Innledningsvis i *NRS(F) Kontantstrømoppstillinger* fremkommer det at sammen med annen regnskapsinformasjon skal kontantstrømoppstillingen

gi regnskapsbrukeren relevant informasjon for vurdering av foretakets behov for kontanter og foretakets evne til å generere kontantstrømmer (NRS(F), 2011, s. 1). Standarden oppfordrer foretaket videre til å fordele kontantstrømmene på følgende hovedaktiviteter: Operasjonelle aktiviteter, investeringsaktiviteter og finansieringsaktiviteter. Det presiseres videre at man kan benytte seg av to metoder for presentasjon av kontantstrømoppstillingen, herav indirekte metode og direkte metode (NRS(F), 2011, s. 6).

Ved bruk av direkte metode rapporteres kontantstrømmer fra operasjonelle-, investerings- og finansieringsaktiviteter brutto (NRS(F), 2011, s. 6). Ved bruk av indirekte metode rapporteres kontantstrømmer brutto fra investerings- og finansieringsaktiviteter, mens det regnskapsmessige resultatet avstemmes mot netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter (NRS(F), 2011, s. 6). Videre presiseres det at indirekte metode ikke vil vise de enkelte kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter, men kun den samlede netto kontantstrøm. Indirekte metode er da ikke intern konsistent da den inneholder både brutto- og nettorapportering av kontantstrømmer, beholdningsendringer og ikke-kontantelementer. Dette fører til at den indirekte metoden ikke er en fullstendig kontantstrømoppstilling, og oppfyller dermed ikke hovedformålet med kontantstrømoppstillingen som er å vise kontantstrømmene i perioden (NRS(F), 2011, s. 7).

Det påpekes at den indirekte metoden er mest utbredt i praksis, blant annet fordi den av regnskapsprodusentene oppfattes som enklere og mindre arbeidskrevende enn den direkte metoden (NRS(F), 2011, s. 7). Standarden understreker imidlertid at den direkte metoden er å foretrekke, men likestiller likevel begge fremgangsmåtene.

4.4 Oppsummering regnskapsloven

I dette kapitlet har vi sett på relevante regler fra regnskapsloven som gjelder regnskapsoppstilling, unntak for små foretak og kontantstrømoppstilling. Vi har også sett på hvordan regnskapsloven relaterer seg til nederste del av inntekt- og utgiftsfiguren. I neste kapittel tar vi for oss regnskapsreglene for ideelle organisasjoner.

5. Regnskapsregler for ideelle organisasjoner

I denne delen av utredningen vil vi presentere regnskapsreglene som gjelder for ideelle organisasjoner. Vi forsøker å knytte standardens innhold opp mot begrepene i referanserammen og finner det naturlig å kommentere standardens innhold der dette er uklart. Først vil vi definere hva som menes med en ideell organisasjon. Videre ser vi nærmere på regnskapsplikten og hvilke valgmuligheter ideelle organisasjoner har med hensyn til hvilke regler de kan bruke. Vi ser på formålet med standarden og dens prinsipp anvendelse og fortolkning, før vi ser nærmere på standardens håndtering av inntekter og utgifter. Til slutt ser vi på oppstillingsplaner.

5.1 Hva er en ideell organisasjon?

Den norske revisorforening definerer ideelle organisasjoner som organisasjoner som ikke har eiere som krever økonomiske resultater (DnR, 2007, s. 11). De er etablert for å løse en samfunnsmessig oppgave og/eller skape mest mulig nytteverdi for målgruppen. Ideelle organisasjoner inngår i gruppen ikke-økonomiske organisasjoner og kan skilles fra økonomiske virksomheter (DnR, 2007, s. 12). Det er organisasjonens formål som avgjør hvilken gruppe den tilfaller. Økonomiske virksomheter har som formål å oppnå størst mulig avkastning, med andre ord har de lønnsomhet som formål. Ideelle organisasjoner vil derimot være uten økonomisk formål. Av den grunn vil formålet til ideelle organisasjoner være å gjennomføre ulike aktiviteter som realiserer deres *ideelle* formål (NRS(F), 2020, s. 5)

I henhold til NRS(F) *God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* defineres ideelle organisasjoner som regnskapspliktige uten økonomisk formål (NRS(F), 2020, s. 7). Standarden er tydelig på at for å oppfylle definisjonen på en ideell organisasjon, er det helt essensielt at organisasjonen *ikke* har økonomisk formål. Ideelle organisasjoner er en fellesbetegnelse for følgende regnskapspliktige jf. regnskapsloven §1-2 første ledd nr. 9, 10 og 11:

- Stiftelser (alminnelige stiftelser)
- Andre foreninger (ikke-økonomiske foreninger)
- Enkeltpersonforetak (ikke-økonomiske enkeltpersonforetak)

Foreninger og stiftelser er selveiende (NRS(F), 2020, s. 7). Det innebærer at de ikke har eiere som kan gjøre krav på utbytte eller formuesgodene ved oppløsning. Derfor anses disse organisasjonsformene spesielt gunstige for ideelle organisasjoner. Et annet fellestrekk ved

stiftelser og foreninger er at de kan organiseres som økonomiske og ikke-økonomiske organisasjoner (Woxholth, 2018, s. 47). De som organiseres som økonomiske organisasjoner, omfattes ikke av definisjonen ideelle organisasjoner.

Foreninger skiller seg fra stiftelser ved at de har medlemmer som kan påvirke forvaltningen gjennom sine medlemsrettigheter (Woxholth, 2018, s. 48). Foreninger anses derfor å være demokratisk konstruert. Særpreget med stiftelser er at formuesverdien må være stilt selvstendig til rådighet for formålet (Woxholth, 2018, s. 46). Stiftelser etableres for å fremme et bestemt formål.

Veldedige og allmenntilnyttige organisasjoner er en undergruppe av ideelle organisasjoner og betegnes ofte som frivillige organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 7). Standarden angir at hjelpeorganisasjoner, idrettslag og kulturinstitusjoner er eksempler på veldedige og allmenntilnyttige organisasjoner. Solbakken og Monsen (2008) definerte hjelpeorganisasjoner som ikke-gevinstorienterte organisasjoner med spesielt tre typer kontrollformål:

- 1) Pengekontroll: Kontroll med kassebevegelse, altså en oversikt over alle penger som kommer inn og alle penger som går ut, slik at mottatte midler blir forvaltet i samsvar med organisasjonens formål
- 2) Betalingskontroll: Kontroll med formuesforvaltningen og ledelsen
- 3) Budsjettkontroll: Kontroll av faktisk bruk av ressurser opp mot budsjettert bruk

I skatteloven §2-32 første ledd gis det fritak for organisasjoner som ikke har erverv til formål for formues- og inntektsskatt (NRS(F), 2020, s. 10). Ideelle organisasjoner vil dermed være unntatt skatteplikt. Standarden påpeker imidlertid at ideelle organisasjoner kan ha økonomisk formål for deler av virksomheten, som utløser skatteplikt etter skatteloven §2-32 andre ledd. Så lenge den økonomiske virksomheten ikke anses som hovedvirksomhet, vil dette ikke utløse skatteplikt for de aktivitetene som oppfyller det ideelle formålet (NRS(F), 2020, s. 10).

5.2 Regnskapsplikten for ideelle organisasjoner

Ideelle organisasjoner er regnskapspliktige etter regnskapslovens §1-2 nr. 9, 10, 11:

§1-2. Regnskapspliktige

Regnskapspliktige etter denne loven er:

9. andre foreninger som i året har hatt eiendeler med verdi over 20 millioner kroner eller et gjennomsnittlig antall ansatte høyere enn 20 årsverk,

10. stiftelser,

11. enhver som driver enkeltpersonforetak og som i året samlet har hatt eiendeler med verdi over 20 millioner kroner eller et gjennomsnittlig antall ansatte høyere enn 20 årsverk,

Ideelle organisasjoner *kan* bruke regnskapsloven for små foretak gitt at de oppfyller kriteriene for små foretak (NRS(F), 2020, s. 10):

Små foretak er definert i regnskapsloven §1–6 ut fra om den regnskapspliktige på balansedagen ikke overskrider to av tre terskelverdier for henholdsvis:

- Salgsinntekt (60 millioner kroner)*
- Balansesum (30 millioner kroner)*
- Antall ansatte (50 årsverk)*

Som vi ser av regnskapslovens §§4-1 tredje ledd og 6-3 tredje ledd *kan* ideelle organisasjoner fravike regnskapsloven, men det er kun når NRS(F) *god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* tillater andre løsninger (NRS(F), 2020, s. 6):

§4-1 tredje ledd:

Regnskapspliktig som nevnt i § 1-2 nr. 9, 10 eller 11 og som ikke har økonomisk vinning som formål, kan fravike de grunnleggende prinsippene om transaksjon, opptjening og sammenstilling, jf. første ledd nr. 1, 2 og 3, når dette kan anses som god regnskapsskikk for slike regnskapspliktige.

§6-3 tredje ledd:

Regnskapspliktige som nevnt i § 1-2 første ledd nr. 9, 10 eller 11, og som ikke har økonomisk vinning som formål, kan avvike fra oppstillingsplanene i § 6-1, § 6-1 a og § 6-2, dersom dette anses som god regnskapsskikk for slike regnskapspliktige.

Oppsummert ser vi at regnskapsloven gjelder for ideelle organisasjoner. Små ideelle organisasjoner kan følge regnskapsloven for små foretak. Som et alternativ kan ideelle organisasjoner, enten de er store eller små, følge standarden.

5.3 NRS(F) God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner

I regnskapsloven §4-6 blir det slått fast at prinsippet om god regnskapsskikk skal benyttes ved utarbeidelse av årsregnskapet. God regnskapsskikk er presentert gjennom norsk regnskapsstandard (Stenheim og Madsen, 2016). De ulike regnskapsstandardene klassifiseres som endelige og foreløpige regnskapsstandarder. NRS(F) står for Norsk RegnskapsStandard (Foreløpig). Det er klassifiseringen som avgjør myndigheten til standarden. En endelig regnskapsstandard kreves fulgt av den regnskapspliktige, og den vedtas som endelig når man gjennom praksis har opparbeidet seg kunnskap gjennom anvendelse av en foreløpig standard (Norsk Regnskapsstiftelse, 2017, s. 7). En foreløpig standard anbefales fulgt og fastsettes på bakgrunn av et høringsutkast og høringskommentarer.

Til tross for at den foreløpige regnskapsstandard for ideelle organisasjoner første gang ble vedtatt i 2006, har Norsk RegnskapsStiftelse enda ikke etablert en endelig regnskapsstandard på dette området. NRS(F) *God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* har imidlertid blitt revidert i takt med endringer i regnskapsloven, og siste utgave er fra januar 2020. Endringene som har blitt gjort er i hovedsak juridiske endringer som følge av at regnskapsloven har endret seg, og de har ikke betydning for regnskapet. I bunn og grunn er innholdet det samme i dag som for 14 år siden.

5.3.1 Formålet med standarden

Formålet med standarden er å beskrive hva som er god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner som er regnskapspliktige (NRS(F), 2020, s. 5). Som nevnt tidligere skiller ideelle organisasjoner seg fra økonomiske virksomheter som følge av at de ikke har økonomisk

formål. Ideelle organisasjoner har som formål å gjennomføre ulike aktiviteter som realiserer deres ideelle formål (NRS(F), 2020, s. 5).

Ideelle organisasjoners interesser

Videre kan vi lese at formålet med å avlegge et regnskap er å oppfylle brukernes informasjonsbehov samt å gi størst mulig nytteverdi for brukerne (NRS(F), 2020, s. 5). Standarden angir at ideelle organisasjoner har andre interesser enn foretak med økonomisk formål. Foreninger og stiftelser har ikke eiere, og kunder i tradisjonell forstand anses i liten grad som relevante interesser. Ideelle organisasjoner har bidragsytere og bidragsmottakere som sentrale interesser, og for foreninger er medlemmer sentrale interesser (NRS(F), 2020, s. 5).

Kontrollaspekter

For ideelle organisasjoner som er avhengig av samfunnets tillit, vil det være helt avgjørende med kontroll av mottatte midler, nettopp for å kunne kontrollere at midlene forvaltes i overensstemmelse med det ideelle formålet (NRS(F), 2020, s. 5). Standarden angir at det er viktig at man oppfyller interessentenes spesielle informasjonsbehov. Interessentene trenger informasjon som er relevant for å bedømme om det ideelle formålet er oppfylt eller ikke. Da er det nødvendig at interessentene får informasjon om hvordan midler anskaffes og hvordan de benyttes, videre hvorvidt organisasjonen greier å oppfylle formålet, og til slutt hvor effektivt midlene blir benyttet (NRS(F), 2020, s. 12).

I standardens kapittel 3.2 fremgår det at kontrollaspektet er av en vesentlig karakter når det kommer til regnskap for ideelle organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 13). Det argumenteres for at det er behov for en annen type kontroll i ideelle organisasjoner enn for virksomheter med økonomisk formål. Standarden hevder at regnskapspliktige med økonomiske formål vil ha en "innebygd" kontroll, ettersom en dårlig intern kontroll vil føre til dårligere økonomiske resultater og dette vil reflekteres i regnskapet (NRS(F), 2020, s. 13). For ideelle organisasjoner derimot, er det måloppnåelse som vektlegges, og dette reflekteres ikke gjennom økonomiske resultater (NRS(F), 2020, s. 13). Dermed eksisterer det ikke en slik "innebygd" kontroll for ideelle organisasjoner. Uavhengig av økonomisk formål eller ikke, vil kontroll med formuesforvaltningen og ledelsen være viktig for interessentene. Standarden angir at hensynet til informasjonsbehovene knyttet til kontrollaspektet er vektlagt i utformingen av god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 13).

5.3.2 Prinsippanvendelse og fortolkning

Utgangspunktet er at regnskapsloven også gjelder for ideelle organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 6). Tidligere påpekte vi at ideelle organisasjoner kan fravike de grunnleggende regnskapsprinsippene om transaksjon, opptjening og sammenstilling jf. regnskapsloven §4-1 tredje ledd. NRS(F) *God regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* anses å være en presisering av bestemmelsens innhold (NRS(F), 2020, s. 12). De grunnleggende regnskapsprinsippene skal fortolkes for ideelle organisasjoner, som følge av at ideelle organisasjoner ikke har økonomisk formål (NRS(F), 2020, s. 18).

Standardens tilnærming til dette vil vi omtale i avsnittene nedenfor. Dette vil være av interesse når vi i kapittel 6.2 skal se på Frelsesarmeens aktivitetsregnskap. Det hevdes at standarden er utformet for å rapportere regnskapsopplysninger som oppfyller interessentenes spesielle informasjonsbehov (NRS(F), 2020, s. 5). I de kommende avsnittene vil vi derfor undersøke om dette faktisk er tilfelle.

5.3.3 Standardens håndtering av inntekter

Opptjeningsprinsippet tilsier at en inntekt skal resultatføres når den er opptjent jf. regnskapsloven §4-1 første ledd nr. 2. En inntekt vil normalt være opptjent når det foreligger en salgstransaksjon (NRS(F), 2020, s. 15). Ideelle organisasjoner står derimot i stor grad overfor enveis pengetransaksjoner (jf. kapittel 3.1) og det er dermed sjelden snakk at det inntreffer en salgstransaksjon. Standardens fortolkning av opptjeningsprinsippet for ideelle organisasjoner innebærer at følgende tre vilkår må være oppfylt for at inntektsføring skal finne sted (NRS(F), 2020, s. 32):

- Organisasjonen må ha juridisk rett til inntekten
- Det må være rimelig sikkert at inntekten vil bli mottatt
- Inntekten må kunne måles med tilstrekkelig pålitelighet

Ingen av vilkårene angir at tidspunkt for innbetaling er avgjørende. Av den grunn vil inntekten bokføres uavhengig av om innbetalingen oppstår i regnskapsperioden eller ikke. Det underbygges derfor allerede her at inntektsføring skjer med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet (Solbakken og Monsen, 2008) (jf. nederste del av figur 2 og variant 3 av talleksempellet). I tillegg mener vi at det også kan være problematisk å tolke hva som ligger i begrepene juridisk rett, rimelig sikkert og pålitelig.

Videre kan vi lese i standardens kapittel 3.5.2 at det skilles mellom inntekter der ideelle organisasjoner står overfor en motytelse og inntekter hvor det ikke skal gis en motytelse (NRS(F), 2020, s. 15). Når de *står* overfor en motytelse, skal opptjeningsprinsippet forstås på samme måte for ideelle organisasjoner som for regnskapspliktige med økonomisk formål, hvor opptjeningen skjer i takt med avgivelsen av motytelsen (NRS(F), 2020, s. 15). Med andre ord bokføres inntekten med utgangspunkt i et lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp (Solbakken og Monsen, 2008). Medlems- og sponsorinntekter vil være tilfeller hvor ideelle organisasjoner står overfor en motytelse. I tilfeller hvor man *ikke* står overfor en motytelse skal imidlertid opptjeningsprinsippet fortolkes med utgangspunkt i de tre vilkårene nevnt innledningsvis i dette kapittelet (NRS(F), 2020, s.15). Av den grunn bokføres inntekten med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet (Solbakken og Monsen, 2008). Et eksempel på en slik type inntekt er gaver, som omtales nærmere senere.

Nedenfor vil vi presentere standardens håndtering av ulike inntektstyper. Vi vil også se at det kan fremstå som uklart hvordan inntektene skal rapporteres i regnskapet.

Medlemsinntekter

Kontingenter fra medlemmer er en stor inntektspost i mange organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 38). Håndteringen av medlemsinntektene viser inkonsekvent bruk av periodiseringsprinsipp. Ut fra standardens bestemmelser kan det virke som at noen medlemsinntekter følger et pengeperiodiseringsprinsipp, mens andre følger et lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp.

Til tross for at vi ovenfor påpekte at det i standardens kapittel 3.5.2 fremgår at medlemsinntekter er et eksempel på en inntekt hvor man *står* overfor en motytelse, kan vi derimot lese senere i standardens kapittel 5.2 at medlemsinntekter kan komme i form av gaver (NRS(F), 2020, s. 33). Vi tolker det som at man her *ikke* står overfor en motytelse. Av den grunn vil medlemsinntekter håndteres ulikt avhengig av om man har en motytelse eller ikke. Nedenfor vil vi vise hvorfor.

Når medlemsinntekter kommer i form av gaver skal inntekten inntektsføres på mottakstidspunktet (NRS(F), 2020, s. 33). Standarden refererer her til et pengeperiodiseringsprinsipp. Men, som påpekt ovenfor skal opptjeningsprinsippet fortolkes når man *ikke* står overfor en motytelse (jf. lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet). Her er standarden derfor uklar.

Vi anser standarden som uklar også når det gjelder medlemsinntekter hvor man *står* overfor en motytelse. Innledningsvis påpekte vi at medlemsinntekter er et eksempel på en inntekt hvor man står overfor en motytelse og at lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet tas i bruk. Derimot kan vi lese senere i standarden at dersom det er knyttet en motytelse til medlemsinntekten så skal medlemsinntektene periodiseres og inntektsføres i den perioden *innbetalingen* gjelder for (NRS(F), 2020, s. 33). Ved å ta utgangspunkt i et klarere begrepsapparat (jf. figur 2), tolker vi det som om at det kun er medlems*innbetalinger* som skal bokføres. Da bokføres medlemsinntekten med utgangspunkt i et pengeperiodiseringsprinsipp, nemlig kontantprinsippet. Dette er stikk i strid med håndteringen av medlemsinntekter som standarden presenterer innledningsvis.

Tilskudd

Tilskudd defineres som en overføring av et økonomisk gode mot oppfyllelse av visse betingelser. Tilskuddsbegrepet omfatter ikke overføringer uten betingelser, dette anses å være gaver (NRS(F), 2020, s. 33). Standarden skiller mellom to typer tilskudd:

- Tilskudd til dekning av kostnader (driftstilskudd)
- Tilskudd til dekning av investeringer (investeringstilskudd).

Hvordan tilskuddet skal rapporteres i aktivitetsregnskapet vil avhenge om de tre vilkårene for inntektsføring er oppfylt (NRS(F), 2020, s. 34). Videre vil også klassifiseringen av tilskuddet være avgjørende. Et *driftstilskudd* skal inntektsføres i den perioden tilskuddet er ment for, uavhengig om tilskuddet er brukt opp eller ikke (NRS(F), 2020, s. 34). Av den grunn er det lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet som blir lagt til grunn (Solbakken og Monsen, 2008).

For *investeringstilskudd*, vil man imidlertid se at standarden henviser både til pengeperiodisering og til lønnsomhetsperiodisering. For investeringstilskudd er de tre vilkårene for inntektsføring nok en gang er gjeldende (NRS(F), 2020, s. 19), jf. lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Derimot står det videre at anbefalt løsning for investeringstilskuddet er at det skal inntektsføres i sin helhet det året tilskuddet mottas (NRS(F), 2020, s. 35). Investeringstilskuddet bokføres her med utgangspunkt i et pengeperiodiseringsprinsipp (Solbakken og Monsen, 2008). Igjen ser vi at standarden legger opp til inkonsekvent bruk av periodiseringsprinsipp.

Innsamlede midler og gaver

Ideelle organisasjoner innhenter store deler av inntektene sine fra innsamlingsaksjoner (NRS(F), 2020, s. 36). For innsamlede midler er det lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet som legges til grunn, ettersom standarden nok en gang henviser til oppfyllelse av de tre vilkårene for inntektsføring (Solbakken og Monsen, 2008). Standarden angir at de tre vilkårene vanligvis vil være oppfylt på innsamlingstidspunktet (NRS(F), 2020, s. 36). Av den grunn vil lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet falle sammen med et pengeperiodiseringsprinsipp (Solbakken og Monsen, 2008). Det påpekes videre, at det også vil være av betydning for ideelle organisasjoner å vise sum midler som er innkommet i hver regnskapsperiode (NRS(F), 2020, s. 36). Av den grunn vil interessentene tilegnes bedre informasjon om den faktiske aktiviteten som har forekommet i løpet av regnskapsåret, enn om inntektsføring skjer i henhold til aktivitetene som er utført (NRS(F), 2020, s. 36). Å vise sum innkommende midler er det samme som å vise sum innbetalinger, som betyr at bokføringen skal skje med utgangspunkt i et pengeperiodiseringsprinsipp (Solbakken og Monsen, 2008).

Når det kommer til gaver vil vi se at standarden har problemer med hvordan de skal rapporteres. Gaver er ensidige handlinger som det ikke gis vederlag for (NRS(F), 2020, s. 14). Problemet oppstår som følge av at man ikke står overfor en motytelse, og derav oppfyller ikke en gave kriteriene for en regnskapsmessig transaksjon (NRS(F), 2020, s. 14). Til tross for dette skal gaver imidlertid regnskapsføres, og de regnskapsføres med utgangspunkt i de tre vilkårene for inntektsføring (NRS(F), 2020, s. 37). Derav er det lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet som legges til grunn (Solbakken og Monsen, 2008), til tross for at standarden har påpekt at gaver er overføringer uten betingelser (NRS(F), 2020, s. 33).

Finans- og investeringsaktiviteter

Investeringsinntekter omfatter blant annet utbytte, renter og inntekter fra investeringer (NRS(F), 2020, s. 41). Ettersom at standarden nok en gang henviser til de tre vilkårene for inntektsføring, virker det som at inntekten rapporteres med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet.

5.3.4 Standardens håndtering av utgifter

Sammenstillingsprinsippet innebærer at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt, jf. regnskapsloven §4-1 første ledd nr. 3. Denne sammenstillingen gjør det mulig for regnskapspliktige med økonomisk formål å rapportere resultatet i regnskapsperioden

(NRS(F), 2020, s. 16). Med andre ord fremkommer lønnsomhetsresultatet som differansen mellom umiddelbare lønnsomhetsinntekter og umiddelbare kostnadsutgifter jf. nederste del av figur 2.

For ideelle organisasjoner skal sammenstillingsprinsippet fortolkes. Fortolkningen påpeker at det er kostnader, i motsetning til utgifter som skal regnskapsføres. Betalingstidspunktet er ikke en avgjørende faktor (NRS(F), 2020, s. 16). Dette betyr at sammenstillingsprinsippet slik det fremgår av regnskapsloven, også gjelder for ideelle organisasjoner. Av den grunn bokføres utgifter derfor med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet (Solbakken og Monsen, 2008).

Standarden presiserer videre at det som er særskilt for fortolkningen av sammenstillingsprinsippet for ideelle organisasjoner, er hva som er utgangspunktet for sammenstillingen (NRS(F), 2020, s. 16). Det skilles mellom kostnader som har sammenheng med en inntekt som krever motytelse, og kostnader som ikke har sammenheng med inntektene, men med formålsoppnåelse (NRS(F), 2020, s. 16):

- I de tilfeller organisasjonene er forpliktet til en motytelse til en ekstern part for en inntekt, skal sammenstillingsprinsippet forstås og anvendes på samme måte som for regnskapspliktige med økonomisk formål.
- Kostnader som ikke er relatert til en inntekt som krever ekstern motytelse må sammenstilles med et annet utgangspunkt enn en tilhørende inntekt. Sammenstillingen gjøres med utgangspunkt i aktiviteten som medfører bruk av midlene.

Standarden understreker at ideelle organisasjoners kostnader er knyttet til aktiviteter som utøves for å oppfylle organisasjonens formål (NRS(F), 2020, s. 17). Det vektlegges videre at det er sentralt å vise hvilke kostnadsgenererende aktiviteter som er gjennomført i regnskapsperioden og kostnadene må sammenstilles/periodiseres ut fra den aktivitet som har vært utført (NRS(F), 2020 s. 17). Her ser vi igjen at lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet gjelder (Solbakken og Monsen, 2008).

5.3.5 Oppsummering av standardens håndtering av inntekter og utgifter

Oppsummert anser vi reglene som uklare, og dette kan skape forvirring. Standardens begrepsapparat byr også på utfordringer. Som en konsekvens av dette, stiller vi oss kritiske til

om regnskapsinformasjon rapporteres i samsvar med interessentenes spesielle informasjonsbehov. Med utgangspunkt i et klarere begrepsapparat (jf. figur 2) og vår referanseramme har vi fastslått at standarden legger opp til bruk av både lønnsomhetsperiodisering og pengeperiodisering. Utgiftene blir periodisert med henblikk på deres lønnsomhetsvirkning. Inntekter derimot, rapporteres i de fleste tilfeller med hensyn på deres lønnsomhetsvirkning (jf. nederste del av figur 2 og variant 3 av talleksempellet), men i enkelte tilfeller også etter deres pengevirkning (jf. øverste del av figur 2 og variant 1 og 2 av talleksempellet). Standardens håndtering av inntekter anses å være spesielt problematisk, ettersom ideelle organisasjoner i stor grad står overfor enveis pengetransaksjoner (jf. kapittel 3.1). Derav vil det ikke være en årsak-virkning-sammenheng mellom inntekter og utgifter. Til tross for dette, blir likevel de fleste inntektene bokført med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet.

5.3.6 Oppstillingsplaner

Regnskapslovens oppstillingsplaner er obligatoriske, og innebærer at regnskapet skal inneholde resultatregnskap, balanse og kontantstrømoppstilling (NRS(F), 2020, s. 24). Organisasjoner uten økonomisk formål kan fravike regnskapslovens oppstillingsplan, og utarbeide en alternativ oppstillingsplan gitt at dette anses som god regnskapsskikk jf. regnskapsloven §6-3 tredje ledd.

Ved å fravike den obligatoriske oppstillingsplanen, står imidlertid ikke ideelle organisasjoner uforpliktet til å velge innholdet i den alternative oppstillingsplanen (NRS(F), 2020, s. 25). Standardens alternative oppstillingsplan omtales som et aktivitetsregnskap. Ideelle organisasjoner oppfordres til å fravike regnskapslovens arts- og funksjonsinndelte resultatregnskap til fordel for aktivitetsregnskapet, men dette er ikke noe krav (NRS(F), 2020, s. 25). Til tross for denne valgmuligheten, vil standardens løsninger på andre områder derimot være gjeldende, uavhengig av hvilket regnskap man utarbeider (NRS(F), 2020, s. 20).

Standarden argumenterer for at et aktivitetsregnskap vil dekke interessentenes informasjonsbehov bedre, og derav er utarbeidelse av et aktivitetsregnskap den foretrukne løsningen for ideelle organisasjoner fremfor et arts- eller funksjonsinndelt resultatregnskap (NRS(F), 2020, s.25). Dette begrunnes med at ideelle organisasjoner ikke har hovedfokus på inntjening, men på oppfyllelse av det ideelle formålet (NRS (F), 2020, s. 24). Et arts- eller funksjonsinndelt resultatregnskap slik det henvises til i regnskapsloven, er gunstig for

virksomheter med inntjeningskrav, men vil ikke gi informasjon om bruken av midler sett i forhold til et ideelt formål (NRS (F), 2020, s. 24). Et aktivitetsregnskap vil gi en oversikt over aktiviteter som er gjennomført i løpet av regnskapsåret og hvordan aktivitetene har vært finansiert. Dette vil gi interessentene et bedre grunnlag for å vurdere organisasjonens evne til å oppfylle formålet (NRS (F), 2020, s.24).

Standardens alternative oppstillingsplan inneholder aktivitetsregnskap, balanse og kontantstrømpoppstilling. Disse presenteres nedenfor.

Aktivitetsregnskap

Aktivitetsregnskapet gir en oversikt over anskaffede midler og forbrukte midler (NRS(F), 2020, s. 25). Standardens utforming av aktivitetsregnskapet presenteres i vedlegg 3. Vi ser også nærmere på standardens oppstillingsplan når vi ser på Frelsesarmeen i kapittel 6.2.

Formålet med aktivitetsregnskapet er å vise alle anskaffede midler fordelt på hovedtyper, og hvordan disse er anvendt i løpet av regnskapsperioden (NRS(F), 2020, s. 25). Aktivitetsregnskapet skal gi interessentene opplysninger om hvordan den ideelle organisasjonen har finansiert sine aktiviteter. Av den grunn kreves det en nærmere spesifisering om hvordan inntektskilden anskaffes. Blant annet skal aktivitetsregnskapet gi interessentene en oversikt om hvorvidt midlene genereres fra medlemsinntekter, tilskudd, gaver eller fra andre kilder. I tillegg skal aktivitetsregnskapet reflektere hvordan midlene er benyttet til formålet og hvor store kostnader som har påløpt for å anskaffe midlene (NRS(F), 2020, s. 25).

I aktivitetsregnskapet representerer *anskaffede midler* organisasjonens totale inntektsstrøm som er resultatet av den inntektsgenererende aktiviteten som har foregått i regnskapsperioden (NRS(F), 2020, s. 32). *Forbrukte midler* representerer kostnader knyttet til den aktiviteten som utøves for å oppfylle organisasjonens formål (NRS(F), 2020, s. 42). For ideelle organisasjoner vil det være vesentlig å presentere en oversikt over hvilke kostnadsgenererende aktiviteter som er utført i regnskapsperioden. Standarden vektlegger at det skal være en tydelig sammenheng mellom inntektene til et formål og kostnadene som er brukt på det samme formålet (NRS(F), 2020, s. 25). Årets aktivitetsresultat fremkommer ved å sammenstille anskaffede midler og forbrukte midler. Standarden utdyper derimot ikke hvordan aktivitetsresultatet skal tolkes.

Tilsynelatende kan det virke som at standarden legger opp til aktivitetsregnskapet skal representere et pengeregnskap. Men, basert på standardens håndtering av inntekter og utgifter, kan det se ut som at det legges opp til et blandingsregnskap. For som vi har sett, refereres det både til lønnsomhetsperiodisering og pengeperiodisering. Vi vil undersøke dette nærmere når vi ser på Frelsesarmeens aktivitetsregnskap.

Balanse

Foruten noen få justeringer vil balanseoppstillingen som presenteres i standarden være tilsynelatende lik den som fremgår av regnskapsloven. Dette begrunnes med at det ikke er spesielle brukerbehov som indikerer at det er bør utarbeides en annen type balanseoppstilling for ideelle organisasjoner (NRS(F), 2020, s. 27). Den mest iøynefallende justeringen er at standarden anbefaler at ideelle organisasjoner benytter seg av begrepet formålskapital i stedet for egenkapital (NRS(F), 2020, s. 27). Begrunnelsen for dette skyldes at egenkapital representerer eierens eierandel i foretaket. I ideelle organisasjoner har ikke egenkapitalen samme informasjonsverdi fordi den ikke representerer noen "eierandel" (NRS(F), 2020, s. 55). Standardens balanseoppstilling er presentert i vedlegg 3.

Kontantstrømoppstilling

Standarden angir videre at ideelle organisasjoner også skal utarbeide en tredje oppstilling, nemlig kontantstrømoppstilling. Innholdet i kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer (NRS(F), 2020, s. 28).

Likevel argumenteres det for at kontantstrømoppstillingen vil gi lite tilleggsinformasjon, som følge av at ideelle organisasjoner ikke har som formål å skape kontantstrømmer for eierne, men å finansiere det ideelle formålet (NRS(F), 2020, s. 28). Det påpekes at det er tilstrekkelig at ideelle organisasjoner som rapporterer et aktivitetsregnskap kan utarbeide en forenklet kontantstrømoppstilling. Begrunnelsen for dette er at aktivitetsresultatet sammenfaller med kontantstrømmene, og dermed er informasjon om kontantstrømmene allerede tilgjengelig i aktivitetsregnskapet (NRS(F), 2020, s. 28). Sagt med andre ord, indikerer standarden her at inntekter og kostnader i aktivitetsregnskapet er identiske med innbetalinger og utbetalinger i kontantstrømoppstillingen. Vi tolker dette som at aktivitetsregnskapet skal representere et pengeresultat. Basert på hvordan standarden håndterer inntekter og utgifter, mener vi derimot at dette ikke er tilfelle. Dette går vi i dybden på senere.

Tidligere konstaterte vi at ideelle organisasjoner står fritt til å velge mellom et arts- eller funksjonsinndelt resultatregnskap, eller et aktivitetsregnskap. Standarden påpeker at ideelle organisasjoner som velger å utarbeide arts- eller funksjonsinndelt resultatregnskap *må* følge de ordinære reglene gitt i NRS(F) *Kontantstrømoppstilling* med mindre de tilhører kategorien små foretak (NRS(F), 2020, s. 28). Dersom ideelle organisasjoner velger å utarbeide et aktivitetsregnskap, skal kontantstrømoppstillingen gis som en avstemming, som forklarer avvik mellom regnskapsmessig resultat og likviditetsendringer (NRS(F), 2020, s. 29). Dette indikerer at kontantstrømoppstilling for ideelle organisasjoner som utarbeider et aktivitetsregnskap kun kan presenteres etter den indirekte metoden. Ideelle organisasjoner som oppfyller kriteriene for små foretak, trenger ikke å utarbeide kontantstrømoppstilling (NRS(F), 2020, s. 10).

5.4 Oppsummering av regnskapsregler for ideelle organisasjoner

I dette kapitlet har vi definert ideelle organisasjoner og sett på regnskapsplikten for disse. Vi har sett på formålet med standarden og dens prinsippanvendelse og fortolkning. I lys av vår referanseramme og et klarere begrepsapparat har vi kommentert standardens håndtering av inntekter og utgifter. Vi har påpekt uklarheter og sett at begrepsforvirring i flere tilfeller fører til at det er uklart hvilket periodiseringsprinsipp som legges til grunn. Aktivitetsresultatet kan av den grunn være vanskelig å tolke. For å illustrere regnskapsreglene og hvilke konsekvenser disse får for regnskapet, vil vi i neste kapittel se på regnskapene til Raftostiftelsen og Frelsesarmeen.

6. Empiri - Raftostiftelsen og Frelsesarmeen

Vi har i denne utredningen valgt å studere reglene som gjelder for ideelle organisasjoner. Når vi nå beveger oss over til Raftostiftelsen og Frelsesarmeens regnskapsoppstillinger er hensikten å illustrere regnskapsreglene. Vi fokuserer på begrepsbruken og typen informasjon som rapporteres i regnskapet. Av den grunn vil utredningen ikke inneholde noe tallanalyse, men vil omfatte en analyse på et mer overordnet plan. Vi anser det som sentralt å ha forståelse for hvilken referanseramme man analyserer innenfor, før man eventuelt går ned og analyserer regnskapstallene for de to organisasjonene.

6.1 Raftostiftelsen

I denne delen presenterer vi Raftostiftelsen, og hva de gjør. Raftostiftelsen er organisert som en stiftelse og de følger regnskapsloven for små foretak. Vi ser på tidligere studier av Raftostiftelsen og presenterer og kommenterer deres resultatregnskap og balanse.

6.1.1 Om Raftostiftelsen

Raftostiftelsen er en ideell organisasjon som arbeider for å fremme menneskerettigheter (Raftostiftelsen, 2018), og drives fra Raftohuset i Bergen. Raftostiftelsen ble stiftet i 1986 for å minnes Thorolf Raftos arbeid for menneskerettigheter og demokrati. Deres viktigste oppgave er å årlig dele ut professor Thorolf Raftos Minnepris - Raftoprisen. Raftostiftelsen har 16 ansatte. Raftostiftelsens arbeid er i stor grad basert på frivillig arbeid.

Stiftelsens formål er å arbeide for menneskets rettigheter, både åndsfrihet, politisk frihet og økonomisk frihet. De jobber for å fremme menneskeverd, og arbeidet drives på humanistisk grunnlag uten geografisk avgrensning (Raftostiftelsen, 2019, s. 28). Raftostiftelsen oppfyller definisjonen av en ideell organisasjon, ettersom arbeidet for å fremme menneskerettigheter ikke er et økonomisk formål.

6.1.2 Tidligere studier av Raftostiftelsen

Raftostiftelsen har som nevnt blitt studert tidligere (Monsen, 2018a). Monsen lanserte i sin studie et alternativ til bruk av regnskapsloven, nemlig fondsregnskap og pengefokus. Fondsregnskapet er et pengeregnskap som bruker påløptprinsippet, til forskjell fra forretningsregnskapet som er et lønnsomhetsregnskap med lønnsomhetsperiodiseringsprinsipp (Monsen, 2018a). En annen forskjell er at det i forretningsregnskapet er organisasjonen som er regnskapsenheten, mens i fondsregnskapet er det forskjellige fond som er regnskapsenhet.

Monsen vektla også at Raftostiftelsen burde utarbeidet en pengeregnskapsoppstilling (kontantstrømoppstilling) med oversikt over inntekter og utgifters pengevirkninger. Det blir nå interessant å se om Raftostiftelsen har tatt i bruk noen av ideene Monsen lanserte.

6.1.3 Raftostiftelsens resultatregnskap og balanse

Raftostiftelsen følger regnskapsloven for små foretak. Årsrapporten til Raftostiftelsen for 2018 er på 40 sider. Nedenfor følger utdrag fra resultatregnskap og balanse.

Raftostiftelsens resultatregnskap

Driftsinntekter	Note	2018	2017
Annen driftsinntekt	7	16 274 036	16 545 054
Driftskostnader			
Varekostnad		5 322 249	5 555 484
Lønnskostnad	3,4	7 996 238	7 303 696
Avskrivning	5	176 502	161 426
Annen driftskostnad	3	2 752 708	2 393 229
Sum driftskostnader		16 247 697	15 413 835
Driftsresultat		26 339	1 131 219
Finansinntekter og finanskostnader			
Annen finansinntekt		54 979	61 452
Nedskrivning av finansielle eiendeler		61 562	-
Annen finanskostnad		8 329	14 113
Netto finansposter		- 14 912	47 339
Årsresultat		11 427	1 178 558
Overføringer og disponeringer			
Overføringer annen egenkapital	6	11 427	1 178 558

Ettersom Raftostiftelsen følger regnskapsloven så innebærer inntektsbegrepet at det refereres til umiddelbar lønnsomhetsinntekt mens kostnadsbegrepet representerer umiddelbar kostnadsutgift. Vi befinner oss nå i nederste del av inntekt- og utgiftsfiguren, hvor det er lønnsomhetsvirkningene som rapporteres. Raftostiftelsens inntektsbegrep refererer altså ikke til inntekt definert som krav på innbetaling, men til umiddelbar lønnsomhetsinntekt. Jamfør talleksempelen tilsvarende det beløpet på 900. Årsresultatet fremkommer derfor som differansen mellom umiddelbar lønnsomhetsinntekt og umiddelbar kostnadsutgift jf. figur 2 og variant 3 av talleksempelen, med andre ord representerer årsresultatet et lønnsomhetsresultat.

Raftostiftelsens balanseregnskap per 31.12.2018

Anleggsmidler	Note	2018	2017
Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	5	620 540	661 198
Driftsløsøre, inventar, verktøy, kontormaskiner	5	59 672	101 784
Sum varige driftsmidler		680 212	762 982
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler		188 438	250 000
Sum finansielle anleggsmidler		188 438	250 000
Sum anleggsmidler		868 650	1 012 982
Omøpsmidler			
Fordringer			
Kundefordringer		389 178	100 827
Andre fordringer		28 948	126 111
Sum fordringer		418 126	226 938
Bankinnskudd, kontanter og lignende	2	6 089 405	7 163 997
Sum omløpsmidler		6 507 531	7 390 935
Sum eiendeler		7 376 181	8 403 917
Egenkapital			
Innskutt egenkapital			
Grunnkapital	6	300 000	300 000
Sum innskutt egenkapital		300 000	300 000
Opptjent egenkapital			
Annen egenkapital	6	5 374 956	5 363 529
Sum opptjent egenkapital		5 374 956	5 363 529
Sum egenkapital		5 674 956	5 663 529
Gjeld			
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		283 515	677 949
Skyldige offentlige avgifter	2	521 038	570 760
Annen kortsiktig gjeld	8	896 672	1 491 679
Sum kortsiktig gjeld		1 701 225	2 740 388
Sum gjeld		1 701 225	2 740 388
Sum egenkapital og gjeld		7 376 181	8 403 917

Balanseregnskapet er identisk med regnskapslovens krav til oppstillingsplan for balansen (jf. §6-2). Derfor vil også balanseregnskapet ha et lønnsomhetsfokus.

Kjøpmannens dobbelte bokføring anvendes, og kongruensprinsippet i regnskapsloven § 4-3 medfører at årsresultatet (jf. lønnsomhetsresultatet) reflekterer egenkapitalendringen i balansen. Av den grunn vil det være en direkte kobling mellom resultat- og balanseregnskapet. Lønnsomhetsresultatet rapporteres derfor både via betalingssiden og ytelsessiden. Vi kan illustrere følgende sammenheng med tallene fra Raftostiftelsens årsregnskap:

IB Egenkapital	5 663 529
+ Årsresultat	11 427
= UB Egenkapital	5 674 956

Som en konsekvens av at regnskapsloven er utgangspunktet for Raftostiftelsens regnskap, kan vi konstatere at både resultatregnskapet og balanseregnskapet har et lønnsomhetsfokus. Derfor utarbeides det et lønnsomhetsregnskap. Inntekter og utgifter bokføres med utgangspunkt i lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet, og derfor er det lønnsomhetsvirkningene av inntektene og utgiftene som rapporteres jf. nederste del av figur 2.

Ettersom verken resultat- og balanseregnskap ikke har noe pengefokus, savner vi en kontantstrømoppstilling som kan tilføre et pengefokus. Raftostiftelsen kan derimot velge å ikke utarbeide en kontantstrømoppstilling, ettersom de følger regnskapsloven for små foretak. Raftostiftelsen har altså ikke tatt i bruk ideene som ble lansert av Monsen, de har fremdeles lønnsomhetsfokus og ikke pengefokus.

6.2 Frelsesarmeen

I denne delen presenterer vi Frelsesarmeen og hva de gjør. Frelsesarmeen er organisert som en forening og de følger standardens oppstillingsplan. Vi presenterer og kommenterer aktivitetsregnskapet, balansen og kontantstrømoppstillingen.

6.2.1 Om Frelsesarmeen

Frelsesarmeen ble etablert i Norge i 1888 og de omtaler seg selv som “en global, kristen bevegelse med et utstrakt engasjement” (Frelsesarmeen, 2019). De har 2 148 ansatte. Frelsesarmeen i Norge er organisert sammen med Island og Færøyene. Internasjonalt arbeider

Frelsesarmeen i 131 land. Frelsesarmeens formål “å forkynne Jesu Kristi evangelium og i hans navn møte menneskelige behov uten diskriminering”.

Fra årsrapporten for 2018 kan vi lese at for å oppfylle formålet har de elleve overordnede formålsaktiviteter, blant annet rusomsorg, barne- og familievern, opplæring, utdanning, kompetanseheving, miljø og bistands- og nødhjelpsarbeid (Frelsesarmeen, 2019). Aktivitetene forbruker ulik mengde av midler, og midlene fordeles derfor ulikt på aktivitetene. De oppgir at 14% av de anskaffede midlene kommer fra innsamlede midler og gaver, og at 56% av midlene er fra tilskudd og salg av tjenester i kommune og stat.

Frelsesarmeen har fokus på å løse samfunnets utfordringer. De har som mål å utrydde fattigdom og sult, og kjemper for anstendig arbeid og mindre ulikheter blant folk. De har et ønske om å nå ut til de som trenger det mest. Frelsesarmeen er åpen for alle, både når det gjelder hjelpetilbud, aktiviteter og arrangementer. Det fremgår derfor tydelig at Frelsesarmeen ikke gjennomfører sine aktiviteter for å gå med fortjeneste. De har som målsetning å skape mest mulig nytteverdi for målgruppen, og derfor oppfyller de definisjonen av en ideell organisasjon.

6.2.2 Frelsesarmeens aktivitetsresultat, balanse og kontantstrømoppstilling

Årsrapporten til Frelsesarmeen for 2018 er på 80 sider. Det er utarbeidet aktivitetsregnskap for konsernet (Frelsesarmeen i Norge, Island og Færøyene inkludert datterselskaper) og foreningen (Frelsesarmeen i Norge ekskludert datterselskaper). Konsernets virksomhet er i hovedsak skattefri, men fem av datterselskapene driver helt eller delvis skattepliktig virksomhet. Konsernregnskapet består av en rekke datterselskap, og representerer både budsjettkoblede og markedskoblede organisasjoner. I denne utredningen fokuserer vi for enkelhets skyld på foreningen, som følge av at vi har fokus på budsjettkoblede organisasjoner jf. kapittel 3.1. Aktivitetsresultat, balanse og kontantstrømoppstilling for foreningen følger nedenfor.

Frelsesarmeens aktivitetsresultat

Anskaffelse av midler	Note	2018	2017
Medlemsinntekter		574 475	558 375
Tilskudd			
Tilskudd - stat	2	143 337 058	103 851 522
Salg av tjenester - stat	2	329 930 900	301 347 017
Tilskudd - kommune	2	44 753 922	50 117 954
Salg av tjenester - kommune	2	228 508 517	222 212 262

Tilskudd - andre		10 480 110	14 681 141
Sum tilskudd		757 010 509	692 209 898
Anskaffelse av midler			
Innsamlede midler, gaver mv	3	242 346 167	207 517 305
Opptjente inntekter fra operasjonelle aktiviteter som oppfyller organisasjonens formål	4	31 649 980	35 587 347
Opptente inntekter fra operasjonelle aktiviteter som skaper inntekter	4	63 946 952	58 774 701
Finans- og investeringsinntekter	6	2 080 664	14 686 736
Andre inntekter		2 589 124	3 194 484
Sum anskaffelse av midler		1 100 197 874	1 012 508 846
Forbrukte midler			
Kostnader anskaffelse av midler			
Kostnader til innsamling	8	17 067 007	15 575 643
Andre kostnader til anskaffelse av midler			
Sum kostnader til anskaffelse av midler		17 067 007	15 575 643
Tilskudd, bevilgninger mv. til oppfyllelse av organisasjonens formål internasjonalt		25 358 129	27 612 055
Kostnader til aktiviteter som oppfyller formålet:	9		
Nærmiljøkirker (korps)		209 558 712	214 406 395
Rusomsorg		346 700 249	362 063 735
Fengselsarbeid		19 195 654	18 667 284
Andre marginaliserte grupper		15 159 379	13 938 891
Barne- og familievern		267 851 228	243 938 479
Opplæring, utdanning, kompetanseheving		74 689 037	72 360 261
Eldreomsorg		12 075 247	12 315 946
Samfunnspåvirkning		15 831 501	12 465 219
Miljø		7 403 695	5 000 313
Arbeid og opfølging		-	-
Bistands- og nødhjelpsarbeid		25 378 695	2 265 834
Sum kostnader til aktiviteter som oppfyller formålet		993 843 402	977 422 356
Administrasjonskostnader	6,8	32 175 750	26 873 794
Sum forbrukte midler	8,10	1 068 444 289	1 047 483 849
Årets aktivitetsresultat	23	31 753 584	- 34 975 003
Tillegg/reduksjon formålskapital			
Formålskapital med eksternt pålagte restriksjoner	-	10 329 199	- 16 787 561
Formålskapital med selv pålagte restriksjoner	-	8 424 720	38 343 480
Annen formålskapital	-	12 999 666	13 419 084
Sum disponert	-	31 753 585	34 975 003

Frelsesarmeens aktivitetsresultat fremkommer ved å sammenstille forbrukte midler med anskaffede midler. Vi påpekte begrepsforvirring og inkonsekvent bruk av periodiseringsprinsipp i standardens håndtering av inntekter og utgifter, og derfor kan det være vanskelig å tolke hvordan Frelsesarmeens aktivitetsresultat skal forstås. Etter standardens regler vil postene under *forbrukte midler* gjenspeile umiddelbar kostnadsutgift (jf. nederste del av figur 2 og variant 3 av utgiftstalleksempellet), ettersom lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet benyttes. Det er med andre ord lønnsomhetsvirkningene av utgiftene som rapporteres. Postene under *anskaffede midler* kan derimot være mer problematisk å tolke, ettersom standarden legger opp til en kombinasjon hvor både inntektenes lønnsomhetsvirkning og pengevirkning rapporteres. For å eksemplifisere vil medlemsinntekter blant annet by på problemer, hvor man i første omgang kan hevde at det er umiddelbar lønnsomhetsinntekt (jf. nederste del av figur 2 og variant 3 av inntektstalleksempellet, altså 900) som rapporteres. I etterkant, ut fra standardens regler kan man lese at det kun er innbetalinger (jf. umiddelbar kontantinntekt) som skal bokføres. Vi befinner oss nå i øverste del av figur 2 og fokuset ligger på pengevirkningene (jf. pengeperiodiseringsprinsipp). Frelsesarmeen har imidlertid ikke noteopplysning på medlemsinntektene, så det vil være vanskelig å vurdere hvordan de har håndtert medlemsinntektene.

Basert på den ovenstående diskusjonen kan det være vanskelig å trekke en konklusjon på hvordan aktivitetsresultatet til Frelsesarmeen skal forstås. Begrepsforvirring og inkonsekvent bruk av periodiseringsprinsipp resulterer i at standarden tilsynelatende legger opp til et blandingsregnskap, hvor det verken rapporteres et pengeresultat eller lønnsomhetsresultat. Dette fører til at aktivitetsresultatet til Frelsesarmeen i første omgang kan være vanskelig å tolke.

Frelesesarmeens balanseregnskap per 31.12.2018

Balanse	Note	2018	2017
Anleggsmidler			
Andre driftsmidler			
Bygninger mv.		20 762 075	19 661 687
Transportmidler, driftsløsøre, inventar o.l.		26 075 794	23 797 222
Sum andre driftsmidler	15	46 837 869	43 458 909
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i datterselskaper	12	10 090 000	10 090 000
Investeringer i felles kontrollert virksomhet	12		-
Investeringer i aksjer og andeler	13,14	1 844 460	1 844 460
Andre langsiktige fordringer		31 443 620	30 143 357
Sum finansielle anleggsmidler		43 378 080	42 077 817
Sum anleggsmidler		90 215 949	85 536 726
Omløpsmidler			
Varelager	19	4 959 862	4 583 380
Fordringer			
Kundefordringer		14 554 181	14 185 954
Andre kortsiktige fordringer		36 053 268	46 917 493
Sum fordringer	7,22	50 607 449	61 103 447
Investeringer			
Markedsbaserte finansielle omløpsmidler	14	338 572 261	275 196 048
Bankinnskudd, kontanter og lignende			
Bankinnskudd og kontanter	21	289 160 391	308 333 956
Skattetrekkkonto	21	22 012 567	30 884 964
Sum bankinnskudd, kontanter og lignende		311 172 958	339 218 920
Sum omløpsmidler		705 312 530	680 101 795
Sum eiendeler		795 528 479	765 638 521
Formålskapital			
Formålskapital med eksternt pålagte restriksjoner		181 254 824	170 925 625
Formålskapital med selvpålagte restriksjoner		89 622 761	81 198 041
Annen formålskapital		95 151 649	82 151 983
Sum formålskapital	23	366 029 234	334 275 649
Gjeld			
Avsetning for forpliktelse			
Pensjonsforpliktelse	18	147 271 737	160 007 710
Utsatt skatt	17	-	-
Sum avsetning for forpliktelse		147 271 737	160 007 710

Annen langsiktig gjeld		
Gjeld til kredittinstitusjoner	14 635 814	15 279 150
Annen langsiktig gjeld	5 227 604	5 093 478
Sum annen langsiktig gjeld	19 863 418	20 372 628
Kortsiktig gjeld		
Gjeld til kredittinstitusjoner	-	-
Leverandørgjeld	31 558 279	35 340 440
Betalbar skatt	17	-
Skyldige offentlige avgifter	35 943 683	35 259 716
Tilskuddsgjeld	44 181 666	6 580 535
Annen kortsiktig gjeld	150 680 462	173 801 843
Sum kortsiktig gjeld	7,22 262 364 090	250 982 534
Sum gjeld	429 499 245	431 362 872
Sum formålskapital og gjeld	795 528 479	765 638 521

Balanseoppstillingen i standarden ser i utgangspunktet ut som en balanseoppstilling fra regnskapsloven, bortsett fra at egenkapitalbegrepet er erstattet av begrepet formålskapital. Dette tyder på at balanseregnskapet er utarbeidet med utgangspunkt i et lønnsomhetsfokus.

Til tross for at det ser ut som at standarden legger opp til et blandingsregnskap, vil man ut fra Frelsesarmeen oppstillingsplaner se at endringen i formålskapitalen i balanseregnskapet er identisk med aktivitetsresultatet i aktivitetsregnskapet. Av den grunn kan vi konstatere at det må være utarbeidet med utgangspunkt i et lønnsomhetsfokus jf. kongruensprinsippet. Vi kan illustrere dette med følgende tall fra Frelsesarmeens oppstillingsplaner:

IB Formålskapital	334 275 649
Aktivitetsresultat	31 753 584
Differanse	1
UB Formålskapital	366 029 234

Differansen på 1 skyldes trolig avrunding. Som en konsekvens av at kongruensprinsippet gjøres gjeldende, vil det være en direkte kobling mellom aktivitetsregnskapet og balanseregnskapet, hvor lønnsomhetsresultatet fremkommer både via betalingssiden (balanseregnskapet) og ytelsessiden (aktivitetsregnskap). Kjøpmannens dobbelte bokføring tas i bruk, ettersom denne bokføringsmetoden gjør det mulig å rapportere lønnsomhetsresultatet på to måter.

Man kan stille seg kritisk til hvorfor kongruensprinsippet gjelder for ideelle organisasjoner (NRS(F), s. 17). Kongruensprinsippet innebærer rapportering av et lønnsomhetsresultat fra markedsmessige byttetransaksjoner både via betalingssiden og ytelsessiden, som følge av at det er en årsak-virkning-sammenheng mellom inntektene og utgiftene. Vi har tidligere påpekt at ideelle organisasjoner slik som Frelsesarmeen i stor grad står overfor enveis pengetransaksjoner, og at det derfor ikke eksisterer en årsak-virkning-sammenheng mellom dem. Konsekvensen av kongruensprinsippet, medfører at regnskapsføringen for ideelle organisasjoner baserer seg på markedsmessige byttetransaksjoner. Av den grunn rapporteres lønnsomhetsvirkningene av inntektene og utgiftene jf. nederste del av figur 2. Aktivitetsresultatet gjenspeiler derfor et lønnsomhetsresultat.

Basert på drøftelsene ovenfor, kan vi derfor konstatere at Frelsesarmeens aktivitetsregnskap er et lønnsomhetsregnskap. Med henvisning til nederste del av figur 2 og et klarere begrepsapparat, fremkommer lønnsomhetsresultatet (aktivitetsresultat) som differansen mellom umiddelbar lønnsomhetsinntekt (anskaffede midler) og umiddelbar kostnadsutgift (forbrukte midler).

Til tross for at Frelsesarmeen følger standarden, som i utgangspunktet er utarbeidet for å tilfredsstillende pengefokusert man ønsker for ideelle organisasjoner, ser vi at Frelsesarmeen rapporterer et lønnsomhetsresultat og ikke et pengeresultat som standarden i utgangspunktet er tiltenkt å rapportere. Vi stiller oss derfor undrende til hvorfor de utarbeider et lønnsomhetsresultat, dette vil vi se nærmere på senere.

Frelesarmeenens kontantstrømoppstilling

	2018		2017
Årets aktivitetsresultat	31 753 585	-	34 975 002
Poster i aktivitetsregnskapet som ikke har direkte likviditetseffekt:			
Avskrivning og nedskrivning på anleggsmidler	11 018 511		9 785 963
Gevinst ved salg av anleggsmidler	- 1 235 482	-	527 105
Resultatført endring avsetning for forpliktelser pensjon	- 12 735 973	-	11 571 707
Endring avsetning skatt	-		-
Sum poster i aktivitetsregnskapet som ikke har direkte likviditetseffekt	- 2 952 944	-	2 312 849
Investeringer, avhendelser og finansiering:			
Anskaffelse av varige driftsmidler	- 16 139 205	-	12 212 889
Salgssum ved avhendelse av varige driftsmidler	2 977 216		862 410
Netto investering/avhendelse i langsiktige og kortsiktige plasseringer, som ikke vurderes til virkelig verdi	-	-	1 844 460
Nye utlån, langsiktige og kortsiktige	- 1 300 263		112 871 803
Opptak, økning av langsiktig og kortsiktig gjeld	37 601 131		-
Tilbakebetaling av langsiktig og kortsiktig gjeld	- 23 630 591	-	670 870
Sum investeringer, avhendelser og finansiering	- 491 712		99 676 864
Andre endringer:			
Endringer i kundefordringer/andre fordringer/ beholdninger	10 119 516		2 106 480
Endringer i leverandørgjeld/ annen kortsiktig gjeld	- 3 782 161		50 731 547
Andre tidsavgrensingsposter	13 103		2 156 311
Sum andre endringer			54 994 338
Sum likviditetsendringer gjennom året	34 659 387		117 383 351
Likviditetsbeholdning 01.01	615 085 832		497 702 481
Likviditetsbeholdning 31.12	649 745 219		615 085 832
Herav finansielle omløpsmidler	338 572 261		275 196 048

Vi ser at Frelsesarmeen har valgt å plassere kontantstrømoppstillingen bakerst i årsrapporten sammen med notene. Vi stiller oss kritiske til hvorfor Frelsesarmeen i det hele tatt må utarbeide en kontantstrømoppstilling, når standarden hevder at aktivitetsresultatet sammenfaller med kontantstrømmene. Som nevnt tidligere, indikerer standarden her at inntekter og kostnader i

aktivitetsregnskapet er identiske med innbetalinger og utbetalinger i kontantstrømoppstillingen. I avsnittene over konkluderte vi imidlertid med det motsatte ettersom aktivitetsregnskapet representerer et lønnsomhetsregnskap.

Standarden angir at en kontantstrømoppstilling skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer (NRS(F), 2020, s. 28). Frelsesarmeen rapporterer kontantstrømoppstilling etter indirekte metode, som følge av at standarden kun tillater denne løsningen dersom man utarbeider et aktivitetsregnskap (NRS(F), 2020, s. 29). Den indirekte kontantstrømoppstillingen innebærer at man tar utgangspunkt i årets aktivitetsresultat, som vi har sett at egentlig er et lønnsomhetsresultat, og gjør ulike justeringer. Frelsesarmeens kontantstrømoppstilling inneholder avskrivninger og nedskrivninger, dette er henholdsvis kun bokføringer, som ikke er inn- og utbetalinger jf. talleksempel i vedlegg 1. Indirekte metode bidrar dermed ikke til pengefokus for Frelsesarmeen.

Til tross for at verken balanseregnskapet eller resultatregnskapet rapporteres med et pengefokus, kan vi stille spørsmål ved at standarden ikke tillater bruk av direkte metode, som faktisk viser innbetalinger og utbetalinger.

6.3 Oppsummering empiri - Raftostiftelsen og Frelsesarmeen

I dette kapitlet har vi presentert Raftostiftelsen og Frelsesarmeen og deres årsregnskap for 2018. Vi har kommentert regnskapsoppstillingene med hensyn til begrepsbruk og hvilken informasjon som rapporteres. Både for inntekt- og kostnadsbegrepet henvises det til lønnsomhetsvirkningene av inntektene og utgiftene (jf. umiddelbar lønnsomhetsinntekt og umiddelbar kostnadsutgift). Til tross for at Raftostiftelsen følger regnskapsloven for små foretak og Frelsesarmeen følger NRS(F) *god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner* kan vi konstatere at det er det samme lønnsomhetsresultatet som rapporteres i begge organisasjonene. Regnskapsoppstillingene bærer preg av et lønnsomhetsfokus, og er derfor ikke i overensstemmelse med pengefokuset man ønsker for slike ideelle organisasjoner. I neste kapittel skal vi analysere og diskutere dette videre.

7. Diskusjon

I dette kapittelet analyserer vi regnskapsreglene for ideelle organisasjoner, i tråd med hovedformålet til utredningen. Vi diskuterer regnskapsloven og standarden i lys av referanserammen. Vi ønsker å undersøke om dagens regnskapsregler er gunstige for ideelle organisasjoner og om regnskapet er utformet slik at man kan få en formening om det ideelle formålet er oppfylt eller ikke. Først ser vi nærmere på regnskapsplikten og valg av regnskapsregler. Deretter diskuterer vi utfordringer med standarden. Videre diskuterer vi kontantstrømoppstilling og regnskapslitteratur, før vi retter noen kritiske refleksjoner til utredningen. Avslutningsvis kommer vi med en oppsummering av utredningen.

7.1 Regnskapsplikten og valg av regnskapsregler

Hvilke ideelle organisasjoner er regnskapspliktige etter regnskapsloven? Det er viktig å vite om man er regnskapspliktig eller ikke. Stiftelser er uansett regnskapspliktig jf. regnskapsloven §1-2 nr. 10. Som vi har sett i regnskapsloven §1-2, nr 9. og 11 er det foreninger og enkeltpersonforetak som i året har hatt eiendeler med verdi over 20 millioner kroner eller et gjennomsnittlig antall ansatte høyere enn 20 årsverk som er regnskapspliktige. Dette betyr at ideelle organisasjoner som organiseres som foreninger og enkeltpersonforetak *ikke* vil være regnskapspliktige med mindre de har 20 millioner i eiendeler eller mer enn 20 årsverk. Et lite musikkorps, eller et lite idrettslag er med andre ord ikke regnskapspliktig, med mindre de er organisert som en stiftelse. Likevel synes det å være mange slike ideelle organisasjoner som utarbeider regnskap etter regnskapsloven, og *tror* de må følge regnskapsloven.

Dersom man er regnskapspliktig, vil neste steg være å finne ut hvilke regnskapsregler som gjelder. I kapittel 5.2 konstaterte vi at ideelle organisasjoner kan fravike regnskapsloven dersom dette er i tråd med god regnskapsskikk for ideelle organisasjoner (altså standarden). Det kan anses uklart hvilke regler som gjelder for små og store ideelle organisasjoner. Nedenfor vil vi belyse dette, samt hvilke valgmuligheter man har med hensyn til regnskapsregler.

Små ideelle organisasjoner

Kriteriene for å oppfylle definisjonen for små foretak i regnskapsloven er forskjellig fra kriteriene som angis i standarden. I begge tilfeller kreves det at to av terskelverdiene må være tilfredsstillt for å oppfylle definisjonen for små foretak. I standardens punkt 2.2.4 er

terskelverdiene for salgsinntekt, balansesum og årsverk henholdsvis 60 millioner, 30 millioner og 50. I regnskapslovens §1-6 er de samme terskelverdiene 70, 35 og 50. Dermed kan det være vanskelig å tolke hvor grensen går for små foretak, da det er inkonsistens mellom regnskapsloven og standarden. For å eksemplifisere vil en salgsinntekt på 65 millioner og balansesum på 32 millioner i henhold til standarden medføre bruk av ett sett med regler, og etter regnskapsloven vil et annet sett med regler bli gjeldende. Dette er et argument for at dersom regnskapsloven endrer seg, så må også standarden oppdateres. Det har de ikke gjort i 2020. I lys av pengefokuset, så er innbetalinger og utbetalinger uavhengig av disse terskelverdiene. Disse endringene er gjerne ikke så interessante i det store bildet, men de lager likevel komplikasjoner.

Gitt at ideelle organisasjoner oppfyller to av terskelverdiene, så *kan* de følge regnskapsloven for små foretak og unntakene som gjelder for dem (NRS(F), 2020, s. 10). Vi tolker dette som at ideelle organisasjoner som oppfyller definisjonen for små foretak, står fritt til å velge mellom regnskapsloven, regnskapsloven for små foretak, eller standarden. Men, som vi har sett, kan det være forvirrende hvilke terskelverdier man skal legge til grunn.

Store ideelle organisasjoner

Videre kan reglene som gjelder for ideelle organisasjoner, som *ikke* faller inn under bestemmelsen små foretak, by på problemer. Det fremgår av standarden at reglene i regnskapsloven også gjelder for ideelle organisasjoner, og det er kun når standarden tillater andre løsninger enn regnskapslovens hovedregler, med hjemmel i regnskapsloven §§4-1 tredje ledd og 6-3 tredje ledd, kravene i regnskapsloven *kan* fravikes (NRS(F), 2020, s. 6). Vi tolker disse bestemmelsene slik at store ideelle organisasjoner *ikke må* følge standarden, men at de står fritt til å følge regnskapsloven slik den gjelder for regnskapspliktige med økonomisk formål. Det kan tilsynelatende virke som om at alle store ideelle organisasjoner følger standarden, og synes å tolke loven slik at de *må* følge standarden.

Oppsummert ser vi at regnskapsloven kan følges uten unntak, ideelle organisasjoner *må* ikke følge standarden. Det vil si at regnskapsloven slik den gjelder for regnskapspliktige med økonomisk formål, kan følges av *alle* ideelle organisasjoner som er regnskapspliktige, uavhengig av størrelse. Som overnevnte drøftelser viser, kan det imidlertid være problematisk å tolke hvilket regelsett som gjelder for små og store ideelle organisasjoner. Reglene fremstår som uklare og kan raskt tolkes feil. Et annet poeng er at disse reglene kan anses som

unødvendige når man ser det i lys av pengefokuset som er selve formålet med standarden. En innbetaling er en innbetaling, uavhengig av hvor stor eller liten organisasjonen er.

7.2 utfordringer med standarden

Utgangspunktet for standarden er bra, hvor det fremgår at ideelle organisasjoner trenger et større pengefokus, og at de er uten økonomisk formål. Standarden presiserer at for ideelle organisasjoner er det måloppnåelse som vektlegges, og at dette ikke reflekteres gjennom økonomiske resultater. I kapittel 5.3.1 nevnte vi at standarden påpeker at kontroll av mottatte midler står sentralt for ideelle organisasjoner. Tilsynelatende kan det virke som at standarden legger opp til utarbeidelse av et pengeregnskap og dermed et pengefokus.

Men dessverre, kan vi allerede innledningsvis lese at regnskapsloven er utgangspunktet for standarden. I kapittel 4 konstaterte vi at regnskapsloven bygger på forretningsregnskapet som er spesielt utviklet for privat sektor (jf. markeds koblete organisasjoner). Av den grunn vil man altså utarbeide et lønnsomhetsregnskap, med bruk av kjøpmannens dobbelte bokføring. Dette betyr at standarden drøfter regnskapet til ideelle organisasjoner innenfor referanserammen av et lønnsomhetsregnskap.

Norsk RegnskapsStiftelse tar sikte på å utarbeide en regnskapsstandard som har fokus på pengevirkningene (jf. øverste del av figur 2) av inntektene og utgiftene, men de lager en regnskapsstandard som baserer seg på lønnsomhetsvirkningene (jf. nederste del av figur 2). Vår tolkning er at standarden legger opp til utarbeidelse av et mer komplisert lønnsomhetsregnskap regnskapsmessig, enn det som utarbeides i privat sektor. Dette vil vi belyse nedenfor. Først vil vi kommentere standardens begrepsbruk.

7.2.1 Begrepsbruk

I kapittel 3.3.1 presenterte vi at inntekter og utgifter kan ha ulike virkninger, herav pengevirkning og/eller lønnsomhetsvirkning jf. figur 2. Intensjonen med denne inndelingen var å tydeliggjøre hvordan inntektene og utgiftene skal rapporteres i regnskapet. Sett i lys av et klarere begrepsapparat vil dette gi opphav til to periodiseringsprinsipp: pengeperiodisering og lønnsomhetsperiodisering. Videre i kapittel 3.3.3 trakk vi frem at det er valg av periodiseringsprinsipp som avgjør hvilke inntekt- og utgiftsvirkninger man rapporterer, og derav hvilken type regnskap man utarbeider.

Som en konsekvens av den upresise begrepsbruken i standarden, vil det være problematisk å resonnerer rundt hvilke inntekt- og utgiftsvirkninger standarden ønsker å rapportere. Standarden refererer kun til begrepet “inntekt” (definert som krav på innbetaling). I tilknytning til talleksempel 1 i kapittel 3.3.2 påpekte vi at det på inntektssiden kan være problematisk å skille mellom påløpt inntekt og lønnsomhetsinntekt. Med utgangspunkt i et klare begrepsapparat og talleksempel har vi presisert at det på inntektssiden finnes to begreper, herav: inntekt og innbetaling. Disse kan rapporteres med hensyn på tre virkninger (påløpt, innbetalt og lønnsomhetsvirkning). Videre når standarden anvender begrepet “inntekt”, så refereres det i de fleste tilfeller til umiddelbar lønnsomhetsinntekt (jf. nederste del av figur 2 og lønnsomhetsperiodisering). Under medlemsinntekter konstaterte vi at det oppstår begrepsforvirring, ettersom standarden plutselig refererer til *innbetalinger* (jf. øverste del av figur 2 og pengeperiodisering).

På utgiftssiden derimot, har vi lagt frem at det finnes tre ulike begrep med tre ulike virkninger. Av den grunn blir det mindre problematisk å tolke hvilke utgiftsvirkninger standarden ønsker å rapportere. Standarden benytter seg av begrepet kostnader i stedet for utgifter (definert som forpliktelse til utbetaling). Når standarden tar i bruk begrepet “kostnad” referer de til umiddelbar kostnadsutgift (jf. figur 2). Som en konsekvens av begrepsbruken, indikeres det derfor at utgiften blir rapportert i regnskapet med hensyn på dens lønnsomhetsvirkning. Dette kan etter vår oppfatning medføre at ideelle organisasjoner ikke rapporterer opplysninger som er i overensstemmelse med formålet. Videre er det problematisk at standarden tar i bruk begrepet kostnad, ettersom ideelle organisasjoner i hovedsak står overfor utbetalinger (jf. øverste del av figur 2 og pengeperiodisering).

7.2.2 Fravike regnskapsloven

I kapittel 5.2 trakk vi frem at ideelle organisasjoner kan fravike regnskapslovens grunnleggende regnskapsprinsipper og oppstillingsplaner. Formålet med aktivitetsregnskapet er å vise alle anskaffede midler fordelt på hovedtyper, og hvordan disse er anvendt i løpet av regnskapsåret (NRS(F), 2020, s. 25). Ut fra vår tolkning legger standarden opp til at aktivitetsregnskapet skal representere et pengeregnskap. Av den grunn anses aktivitetsregnskapet å være godt egnet for ideelle organisasjoner, og det vil være i overensstemmelse med pengefokuset man ønsker for denne type organisasjoner.

Videre påpekte vi i kapittel 5.3.2 at fortolkningen av de grunnleggende regnskapsprinsippene skjer på bakgrunn av at ideelle organisasjoner ikke har økonomisk formål, og derfor trenger man en annen type informasjon. Det kan tolkes som at standarden argumenterer for at denne lempingen er fordelaktig for ideelle organisasjoner, ettersom regnskapsinformasjon da vil rapporteres i overensstemmelse med pengefokuset og det ideelle formålet. I påfølgende avsnitt vil vi derimot argumentere for at dette ikke er tilfellet.

7.2.3 Fravike regnskapslovens grunnleggende prinsipper

Vi mener at utfordringen ved utarbeidelse av aktivitetsregnskapet skyldes standardens håndtering av inntekter og utgifter. Standarden anses å være upresis knyttet til både begrepsbruk og prinsippanvendelse.

Standarden fastslår at inntekter og utgifter skal periodiseres, men det er ikke gitt noe nærmere uttalelse om hvilket periodiseringsprinsipp som skal benyttes. Videre skriver de i bestemt form, som om det kun finnes ett periodiseringsprinsipp. Fortolkningen av de grunnleggende regnskapsprinsippene gjør etter vår oppfatning regnskapet mer komplisert, ettersom fortolkningen medfører at det refereres både til et pengeperiodiseringsprinsipp og lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Utfordringen oppstår etter vår mening som følge av at standarden er utarbeidet med utgangspunkt i feil referanseramme; lønnsomhetsregnskap. Komplikasjonene inntreffer som en konsekvens av at alt ses i lys av at, dersom man ikke har en motytelse, så har man ikke en regnskapsmessig transaksjon (jf. lønnsomhetstransaksjon). Av den grunn får man problemer med å føre regnskapet.

I kapittel 3.1 trakk vi et skille mellom markedskoblede og budsjettkoblede organisasjoner. Hensikten med denne inndelingen var å belyse at ulike organisasjoner genererer inntekter på ulik måte, og av den grunn vil koblingen mellom inntekter og utgifter være forskjellig. Vi har påpekt at ideelle organisasjoner i hovedsak genererer inntekter gjennom enveis pengetransaksjoner, uten at det gis noe motytelse. Til tross for dette ser vi likevel at standarden trekker inn begrepet motytelse (jf. markedsmessig byttetransaksjon). De klarer ikke å fokusere på pengene, uten å relatere det til varer og tjenester. I kapittel 5.3.3 påpekte vi at de fleste inntektene rapporteres med hensyn på deres lønnsomhetsvirkning, men med noen unntak. Utgifter rapporteres kun med hensyn på deres lønnsomhetsvirkning jmfør kapittel 5.3.4. Av den grunn er det markedsmessige byttetransaksjoner som legges til grunn for ideelle

organisasjoner. Lønnsomhetsvirkninger vil kun være relevant for markedskoblede organisasjoner, hvor det er en årsak-virkning-sammenheng mellom inntekter og utgifter.

Det er derimot mulig å utarbeide et regnskap, selv om man ikke står overfor en motytelse. Inntekter og utgifter påløper, de er ensidige. Det er transaksjoner, men det er pengetransaksjoner. Dersom standarden hadde vært utarbeidet med utgangspunkt i en pengeregnskapsreferanseramme, ville det ikke vært noe problem.

Standarden legger ikke til rette for at ideelle organisasjoner skal kunne rapportere pengevirkningene av inntektene og utgiftene, selv om de gir inntrykk for det. Ut fra det vi har presentert i kapittel 5.3.3, er vår tolkning at standardens håndtering av inntekter anses å være spesielt problematisk.

Drøftelsene ovenfor fremhever at standarden fremstår som komplisert og uklar i sin håndtering av inntekter og utgifter. Dermed blir det utfordrende å forstå hvordan regnskapet skal utarbeides. Standarden ser ikke ut til å være bevisst på hvilket periodiseringsprinsipp som legges til grunn, og dette *kan* medføre inkonsekvent rapportering. Men, ved en nærmere gjennomgang av Frelsesarmeen har vi sett at de likevel utarbeider et rent lønnsomhetsresultat. Dette betyr at det kun er lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet som er brukt. Dette medfører at regnskapsinformasjon ikke rapporteres i overensstemmelse med det ideelle formålet. Til tross for at standarden legger opp til at ideelle organisasjoner kan fravike de grunnleggende regnskapsprinsippene, må man ikke glemme at de likevel vil være bundet av lønnsomhetsfokuset i regnskapsloven. Standarden drøfter ideelle organisasjoner innenfor feil referanseramme, og av den grunn vil de likevel være låst til lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Videre vil det være irrelevant å snakke om markedsmessige byttetransaksjoner for ideelle organisasjoner, igjen skyldes dette at standarden er utarbeidet med utgangspunkt i regnskapsloven og feil referanseramme.

7.2.4 Fravike regnskapslovens oppstillingsplaner

Ut fra presentasjonen av aktivitetsregnskapet i kapittel 5.3.6 er vår tolkning at standarden legger opp til at aktivitetsregnskapet skal representere et pengeregnskap. Ved å se på utformingen av aktivitetsregnskapet, kan det se ut til at det rapporteres noe helt annet enn det regnskapsloven rapporterer. I stedet for at resultatet presenteres etter art eller funksjon slik som

det henvises til i regnskapsloven, gjenspeiler aktivitetsregnskapet en oversikt over gjennomførte aktiviteter og hvordan aktivitetene er finansiert.

Ved nærmere gjennomgang av standardens regler kan det virke som om standarden legger opp til et blandingsregnskap. Dette som en konsekvens av uklart begrepsapparat og uklare regler, hvor det refereres til både pengeperiodisering og lønnsomhetsperiodisering. Ettersom det i utgangspunktet ikke legges opp til konsekvent rapportering, kan det være vanskelig å tolke aktivitetsresultatet.

Når vi derimot så nærmere på Frelsesarmeen, fant vi ut at aktivitetsresultat representerer et rent lønnsomhetsresultat. Derfor er aktivitetsregnskapet bare er en alternativ oppstillingsplan med nøyaktig samme lønnsomhetsfokus som i privat regnskap. Til tross for ulik utforming vil man likevel utarbeide samme lønnsomhetsresultat i ideelle regnskap som i private regnskap. Det betyr at standarden henfører umiddelbare lønnsomhetsinntekter og umiddelbare kostnadsutgifter til aktiviteter. Begrunnelsen for dette er nok en gang at det benyttes feil referanseramme, og derfor er man låst til lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Interessentenes informasjonsbehov tilfredsstilles derfor ikke.

Det har ingen hensikt å endre oppstillingsplan dersom regnskapsinformasjon ikke rapporteres med tilsvarende formål. Av den grunn stiller vi oss undrende til hvorfor de bruker en lønnsomhetsregnskapsreferanseramme, og ikke en pengeregnskapsreferanseramme.

7.2.5 Manglende fokus på budsjett

I standardens kapittel 3.2 fremgår det at regnskapet skal benyttes som grunnlag for sammenligning over tid, både mellom samme regnskapspliktige og andre regnskapspliktige (NRS(F), 2020, s. 12). Ettersom ideelle organisasjoner vil ha ulike formål og dermed ulike sammenligningsgrunnlag, vil det dermed ikke være hensiktsmessig å sammenligne mot andre ideelle organisasjoner. Standarden angir at sammenligning av regnskapet over tid for samme organisasjon vil være mer relevant (NRS(F), 2020, s. 13). Vi er delvis enig med standarden her. Det kan være interessant å sammenligne *pengeutviklingen* over tid for samme ideelle organisasjon. Men som vi tidligere har påpekt, legger standarden ikke til rette for dette, ettersom at det rapporteres et lønnsomhetsresultat.

Derimot mener vi at det vil være enda mer interessant å sammenligne regnskap mot budsjett. Dette er også i tråd med budsjettkontroll, som er et av de tre kontrollformålene for hjelpeorganisasjoner (Solbakken og Monsen, 2008). Budsjett kan være et viktig økonomistyringsinstrument, og brukes til å fordele inntektene til ulike enheter, slik at de kan finansiere sine utgifter. Av den grunn vil det være avgjørende at det er pengevirkningene som rapporteres i regnskapet. Kontroll av faktisk bruk av ressurser opp mot budsjettet bruk, har liten hensikt når regnskapet ikke rapporteres med et pengefokus. Vi mener at det er en stor svakhet at standarden ikke nevner et ord om budsjett, og at forklaringen ligger i at standarden er utarbeidet med utgangspunkt i feil referanseramme. I privat sektor har man nemlig fokus på utviklingen i lønnsomheten, derav er ikke utarbeidelse av budsjett like relevant (Monsen, 2018b, s. 8).

7.2.6 Oppsummering av utfordringer med standarden

Intensjonen med standarden er å innføre et større pengefokus for ideelle organisasjoner. Vi har derimot konstatert at standarden ikke legger til rette for dette. De forsøker å lage en regnskapsoppstilling som skal være mer informativ og mer relevant for ideelle organisasjoner, men vi har påpekt det motsatte.

Dersom man skal utarbeide en regnskapsstandard som viser pengevirkningene av inntektene og utgiftene så må man ta i bruk en pengeregnskapsreferanseramme. Men som følge av at standarden tar utgangspunkt i feil referanseramme, vil det ikke være mulig å rapportere pengevirkningene av inntektene og utgiftene. Dermed vil det ikke være mulig å oppnå den type kontroll man faktisk ønsker. Standarden er tydelig på at ideelle organisasjoner ikke har lønnsomhet som målsetting, men likevel er det et lønnsomhetsregnskap de legger opp til. Videre er standarden skrevet på en komplisert måte. Reglene anses å være uklare og det er stor grad av begrepsforvirring.

Oppsummert kan vi konstatere at standarden utarbeider samme lønnsomhetsresultat for ideelle organisasjoner, bare mindre informativt. Det eneste de gjør annerledes er at i stedet for å dele opp etter art, så deler de opp etter aktiviteter. De er altså ikke nærmere et pengefokus som de egentlig tok utgangspunkt i.

7.3 Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen skal ifølge regnskapsloven §6-4 gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer. Ideelle organisasjoner som går inn under definisjonen for små foretak, kan unnlate å utarbeide en kontantstrømoppstilling, dette fremkommer både av regnskapsloven og standarden. Som vi har sett har Raftostiftelsen valgt å benytte seg av dette unntaket. I kapittel 6.1 nevnte vi at vi likevel savnet en kontantstrømoppstilling som kan tilføre et pengefokus, i likhet med Monsen (2018a).

Ideelle organisasjoner som følger standarden og utarbeider et aktivitetsregnskap må utarbeide en kontantstrømoppstilling og denne skal utarbeides ved bruk av indirekte metode (NRS(F), 2020, s. 29). Ved indirekte metode starter man med lønnsomhetsresultatet og foretar ulike justeringer, slik vi har sett Frelsesarmeen har gjort det. I kapittel 6.2 om Frelsesarmeens kontantstrømoppstilling stilte vi først spørsmål ved hvorfor de i det hele tatt må utarbeide kontantstrømoppstilling når standarden argumenterer for at informasjonen allerede er tilgjengelig i aktivitetsregnskapet. Vi kommenterte også at de heller burde utarbeidet kontantstrømoppstilling etter direkte metode.

Vi mener, i likhet med Monsen (2020, s. 47) at indirekte metode ikke tilfredsstiller regnskapslovens krav om oversikt over innbetalinger og utbetalinger (jf. figur 2 og talleksempel i vedlegg 1). Som vist i talleksempelen i vedlegg 1 har vi sett at indirekte metode er en lite informativ oppstilling og veldig komplisert, selv med et relativt enkelt talleksempel. Avskrivning og nedskrivning er ikke utbetalinger, det er kun bokføringer. Vi mener at indirekte metode er meningsløs generelt for private bedrifter, men den er enda mer meningsløs for ideelle organisasjoner. For det første, dersom standarden for ideelle organisasjoner hadde hatt et sterkere pengefokus enn regnskapsloven, hadde det ikke vært nødvendig med kontantstrømoppstilling i tillegg. For det andre er ikke indirekte metode en kontantstrømoppstilling. Ved å utgangspunkt i et lønnsomhetsresultat vil man dermed ikke vise kontantene. Skal de bruke en kontantstrømoppstilling, så bør de bruke direkte metode, som faktisk viser innbetalinger og utbetalinger.

7.4 Regnskapslitteratur

I kapittel 2 og 3 adresserte vi at privat regnskapslitteratur er problematisk for ideelle organisasjoner fordi den er basert på private bedrifter og på grunn av upresis begrepsbruk. På den annen side kan det være med på å forklare hvorfor standarden er slik som den er, fordi de som har skrevet standarden ser ut til å ha brukt den private regnskapslitteraturen som referanseramme. Med hensyn til figur 1 som tar for seg de ulike analysenivåene for oppgaven, er det på nivå 1 (regnskapsbegreper) og nivå 2 (regnskapsteorier) vi mener regnskapslitteraturen kan være mangelfull.

Privat regnskapslitteratur tar ofte kun for seg lønnsomhetsvirkningen, altså nederste del av inntekt- og utgiftsfiguren (jf. figur 2). Derfor er ikke privat regnskapslitteratur relevant for ideelle organisasjoner som har fokus på pengevirkninger. Litteraturen er videre problematisk fordi de ikke definerer begrepene, og fordi at den ikke tar for seg andre regnskapsteorier enn forretningsregnskapet. Det er lett å blande sammen begrepene inntekt og inntekt, og utgift og kostnad, jf. talleksemlene i kapittel 3.3.2. Dette gjenspeiles i standarden som vi tidligere har påpekt som upresis begrepsbruk. Dersom man ikke har lest annen regnskapslitteratur kan det være vanskelig å skille disse begrepene, men det er det vi har forsøkt å gjøre i vår masterutredning med utgangspunkt i figur 2.

7.5 Kritiske refleksjoner

I denne utredningen har vi fokusert på begrepsbruken og typen informasjon som rapporteres i regnskapet. Vi har i hovedsak diskutert dette verbalt, men også med noen talleksemler. Det kunne gjerne vært mer spennende å vise til konkrete måter man kan utarbeide et alternativt regnskap på. Grunnen til at vi ikke har analysert regnskapstallene eller bearbeidet regnskapet er fordi vi mener det er viktig å forstå referanserammen, begrepene og teorien som ligger bak før man eventuelt velger å bearbeide regnskapet.

Selv om vi har studert hele populasjonen av regnskapsregler for ideelle organisasjoner i Norge, som er regnskapsloven og standarden, kan ikke våre funn om regnskapene til Frelsesarmeen og Raftostiftelsen generaliseres til alle ideelle organisasjoner. Vi har heller ikke tatt for oss alle aspekter innad i regnskapsloven og standarden. Det er mulig vi burde studert andre deler av

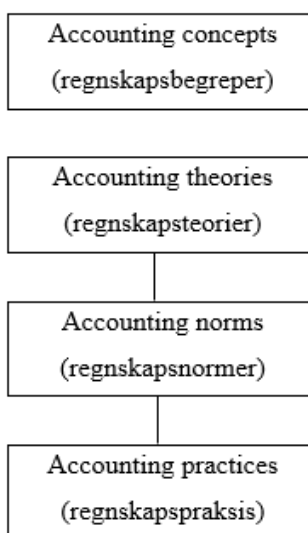
regnskapsloven eller standarden. Vi har likevel fokusert på det vi mener er de viktigste områdene, slik som formålet med standarden, prinsippanvendelse og fortolkning.

Hoveddelen av referanserammen er basert på rapporter fra Monsen. Det kan kritiseres at vi ikke har brukt flere kilder. Vi har begrunnet vårt litteraturvalg og bruken av Monsens rapporter med at det finnes lite alternativ regnskapslitteratur som omhandler andre regnskapsteorier. Dessuten mener vi også at begrepsapparatet Monsen presenterer er viktig for å kunne forstå innholdet i regnskapet.

Som vi vil se i kapittel 8.3 vil det i noen av våre kritiske refleksjoner ligge motiv til videre forskning.

7.6 Oppsummering

I denne utredningen har vi studert regnskapsreglene for ideelle organisasjoner, fordi det er en stor sektor og som er lite studert regnskapsmessig. I tillegg er det uklart hvilke regler de skal bruke. Inntektene deres består i stor grad av gaver, og dermed er det viktig at de rapporterer pengebruken sin slik at allmennheten har tillit til at det rapporteres riktig informasjon. Ideelle organisasjoner bør utarbeide et pengeregnskap. For å oppsummere denne utredningen henter vi tilbake figur 1:

Figur 1: Analysenivå (gjengitt i Monsen, 2018, oversatt)

I denne utredningen har vi brukt fire ulike analysenivå. Vi startet i kapittel 3 med å se nærmere på *regnskapsbegrepene* inntekter og utgifter. Når vi skal studere regnskap er det viktig med et klart begrepsapparat. Vi så på ulike virkninger av inntekter og utgifter. Videre så vi på *regnskapsteorien* forretningsregnskapet, som ligger til grunn for både regnskapsloven og for standarden. Denne typen regnskap er basert på dobbel bokføring med lønnsomhetsfokus. I kapittel 4 og 5 så vi på *regnskapsnormene* for ideelle organisasjoner, som er regnskapsloven og standarden. Vi koblet disse opp mot begrepsapparatet vi lanserte i kapittel 3. I kapittel 6 så vi på *regnskapspraksisen* til Raftostiftelsen og Frelsesarmeen, altså deres årsregnskap for 2018. Her fokuserte vi på begrepsbruken og informasjonen som ble rapportert i regnskapet koblet opp mot referanserammen.

I dette kapitlet har vi diskutert og analysert regnskapsreglene som vi har illustrert med regnskapene til Raftostiftelsen og Frelsesarmeen. Vi har sett på regnskapsplikten og valg av regler. Vi har diskutert utfordringer med standarden og sett nærmere på kontantstrømoppstillingen. Videre har vi diskutert budsjett og regnskapslitteratur. Til slutt rettet vi kritiske refleksjoner til utredningen. I neste kapittel følger konklusjoner, inkludert forslag til videre praksis og videre studier.

8. Konklusjoner

Hovedformålet med denne masterutredningen var å studere regnskapsreglene for ideelle organisasjoner i Norge, illustrert med to empiriske eksempler; Raftostiftelsen og Frelsesarmeen. Vi ønsket å undersøke om dagens regnskapsregler er gunstige for ideelle organisasjoner og om regnskapet er utformet slik at man kan få en formening om det ideelle formålet er oppfylt eller ikke. Videre hadde vi to delformål som var å komme med forslag til videreutvikling av regler og praksis og videre studier.

8.1 Regnskapsregler for ideelle organisasjoner

Ideelle organisasjoner er nødvendigvis ikke regnskapspliktige etter regnskapsloven. Gitt regnskapsplikt, kan det derimot være uklart hvilke regler som gjelder for ideelle organisasjoner. Vår tolkning av regnskapsreglene er at ideelle organisasjoner står fritt til å velge mellom regnskapsloven og standarden, uavhengig av størrelse. Til tross for uklarhet, vil likevel ingen av regelsettene være nærmere et pengefokus som ideelle organisasjoner trenger. Begge valg medfører utarbeidelse av et lønnsomhetsregnskap. Raftostiftelsen følger regnskapsloven for små foretak og årsresultatet representerer et lønnsomhetsresultat jf. figur 2 (umiddelbar lønnsomhetsinntekt - umiddelbar kostnadsutgift) og jf. variant 3 av talleksemplene. Videre har vi også konstatert at det er akkurat det samme lønnsomhetsresultatet når det gjelder aktivitetsresultatet for Frelsesarmeen.

Vi er enige med de som har utarbeidet standarden, om at ideelle organisasjoner trenger et større pengefokus. Men basert på vår analyse kan vi konstatere at standarden ikke legger til rette for dette. Problemet er at standarden er utarbeidet med utgangspunkt i regnskapsloven, og dermed drøftes ideelle organisasjoner innenfor feil referanseramme. Av den grunn vil man være låst til lønnsomhetsperiodiseringsprinsippet. Videre mener vi at standarden er skrevet på en komplisert måte, med uklare regler, upresis begrepsbruk og inkonsekvent bruk av periodiseringsprinsipp. Vi mener at dette resulterer i at det utarbeides et mer komplisert og mindre informativt lønnsomhetsregnskap, enn det som utarbeides i privat sektor. Vi stiller oss også undrende til at de også lanserer en kontantstrømpstilling som ikke viser innbetalingene og utbetalingene.

Basert på vår analyse kan vi konkludere med at dagens regnskapsregler for ideelle organisasjoner ikke er gunstige for denne type organisasjoner. Begge regelsettene resulterer i et lønnsomhetsresultat. Dette medfører at regnskapsinformasjon ikke rapporteres i overensstemmelse med det ideelle formålet. Måloppnåelsen reflekteres ikke gjennom økonomiske resultater. Av den grunn tilfredsstilles ikke interessentenes informasjonsbehov.

8.2 Forslag til videreutvikling av regler og praksis

Det andre formålet med denne utredningen er å komme med forslag til videreutvikling av regler og praksis. Standarden er utviklet for å få et pengefokus, men som vi har sett blir resultatet likevel et lønnsomhetsresultat som er mer komplisert enn regnskapsloven. Vi mener i likhet med Monsen sitt forslag når han studerte Raftostiftelsen (2018a) at ideelle organisasjoner heller bør gå over på et rent pengeregnskap, som for eksempel fondsregnskap. Men med utgangspunkt i dagens regnskapsregler for ideelle organisasjoner kan det bli utfordrende å gå over til en ny regnskapsmodell. Derfor mener vi at som et steg på veien mot et pengeregnskap, kan man heller gå tilbake til regnskapsloven, supplert med direkte metode. Nedenfor vil vi utdype dette nærmere.

Regnskapsloven eller standarden?

På bakgrunn av at regnskapsloven bygger på forretningsregnskapet, og utarbeider et lønnsomhetsresultat, mener vi i utgangspunktet at ideelle organisasjoner ikke bør følge regnskapsloven. Alternativet er å følge standarden. Denne bygger også på regnskapsloven, og gir inntrykk av at den har et sterkere pengefokus, selv om det er samme lønnsomhetsfokus. Det virker som at standarden argumenterer for at lempingene fra regnskapsloven, er fordelaktig for ideelle organisasjoner. Vi har påpekt det motsatte, de gjør det verre og resulterer i at standarden fremstår som en komplisert variant av regnskapsloven.

Gitt at ideelle organisasjoner har regnskapsplikt etter regnskapsloven, så er det etter vår mening bedre for dem å følge regnskapsloven slik den gjelder for regnskapspliktige med økonomisk formål, enn å bruke standarden. Fordi da vet man at man rapporterer et lønnsomhetsresultat, og man får ikke inntrykk av at det er noe sterkere pengefokus.

Standarden

Standarden er fortsatt foreløpig, til tross for at den første gang ble vedtatt for 14 år siden. Det kan tilsynelatende virke som at Norsk RegnskapsStiftelse har problemer med hvordan de skal gå frem for å få den endelig. Som vi tidligere har påpekt er de eneste endringene som har forekommet i standarden, et resultat av at regnskapsloven har endret seg. Derimot påpekte vi i kapittel 7.1 at standarden ikke har fått med seg endringene for terskelverdiene av små foretak for 2020. En av årsakene til at de har problemer med å etablere en endelig standard, kan skyldes at standarden ikke klarer å tilfredsstille formålet den var tiltenkt å løse. Vi mener årsaken til dette er at regnskapsloven er utgangspunktet for standarden, og av den grunn drøftes ideelle organisasjoner innenfor feil referanseramme. Dette kan videre skyldes at det er lite kunnskap om andre regnskapsteorier, enn den som benyttes for virksomheter med økonomisk formål (altså lønnsomhetsregnskap). Dersom standarden fremdeles skal gjelde burde den endres til å få et pengefokus. Dette kan være en omfattende prosess, et alternativ er at ideelle organisasjoner får en annen regnskapsplikt.

Ideelle organisasjoner har som nevnt regnskapsplikt etter regnskapsloven i dag, og er derfor bundet av regnskapslovens bestemmelser, jf. lønnsomhetsfokus. Et alternativ er at de kunne sluppet unna den regnskapsplikten senere, slik som kommuner og staten ikke er regnskapspliktige etter regnskapsloven. Dermed vil de ikke være bundet av regnskapslovens bestemmelser.

Pengefokus i form av kontantstrømoppstilling og direkte metode

I regnskapsloven vil resultatregnskap og balanseregnskap ha et lønnsomhetsfokus, derfor kan det være en idé å innføre pengefokus via kontantstrømoppstilling. Men som vi har sett kan ideelle organisasjoner som oppfyller definisjonen av små foretak unnlate å utarbeide kontantstrømoppstilling, og ideelle organisasjoner som følger standarden og utarbeider aktivitetsregnskap må bruke indirekte metode. Vi har, i likhet med Monsen (2020, s. 47), konkludert med at dagens kontantstrømoppstilling i form av indirekte metode er lite informativ, fordi den ikke viser kontanter. Basert på vår analyse og diskusjonen i kapittel 7.3 mener vi at *alle* ideelle organisasjoner bør utarbeide kontantstrømoppstilling, og at den skal presenteres etter direkte metode. På denne måten kan man få et større pengefokus, som et eventuelt steg på veien mot et pengeregnskap.

Budsjett

Vi har allerede diskutert betydningen av budsjett for organisasjoner som står overfor enveis pengetransaksjoner. Vi har også nevnt at en svakhet med standarden er at den ikke nevner noe om budsjett. Dette kan skyldes at den er basert på regnskapsloven, som bygger på forretningsregnskapet (jf. privat sektor) hvor utviklingen i lønnsomheten er det sentrale. Derfor har heller ikke regnskapsloven fokus på budsjett. Dermed er det naturlig at verken Raftostiftelsen eller Frelsesarmeen hadde med budsjett i sine årsrapporter. Vi mener budsjett er viktig for ideelle organisasjoner og foreslår at en ny standard (avhengig av at det rapporteres et pengeregnskap) eller ny regnskapsplikt bør inkludere budsjett, slik at budsjettkontroll kunne vært mulig.

Hva er viktigst for en ideell organisasjon?

Jamfør utgiftstalleksempelen kan man også diskutere hva som er viktigst for en ideell organisasjon. Vi kan spørre oss om det er å ha bokført verdi på et anleggsmiddel i balansen (variant 3) eller om det er å vise pengevirkningene (variant 1 og 2). Vi mener at for ideelle organisasjoner er sistnevnte det viktigste. Derfor mener vi, i likhet med Monsen (2018a) at ideelle organisasjoner bør utvikle et rent pengeregnskap. Men slik som det er i dag, er det gjerne lettere å få inn pengefokuset ved å velge regnskapsloven og deretter utarbeide direkte kontantstrømoppstilling, som et steg på veien mot et pengeregnskap. Basert på vår analyse, mener vi dette vil være en bedre løsning enn å videreutvikle standarden som har vært foreløpig i 14 år. Argumentet for dette er at standarden resulterer i et mindre pengefokus enn regnskapsloven med direkte kontantstrømoppstilling.

8.3 Forslag til videre studier

I denne delen kommer vi med forslag til videre studier i tråd med det tredje og siste formålet til utredningen. Vi valgte å studere regnskapsregler og illustrerte dette med to empiriske eksempler. For å opparbeide seg mer kunnskap om regnskapsreglene for ideelle organisasjoner, kan man for eksempel gjøre en casestudie ved å studere en organisasjon i dybden og over tid. Man kan også se på organisasjoner som tidligere har fulgt regnskapsloven og deretter gått over til å bruke standarden.

Vår utredning har hatt fokus regnskapsreglene. Med unntak av talleksempel og presentasjon av årsregnskapene, har vi i hovedsak fokusert på begrepsbruk og informasjonen som rapporteres i regnskapet. Det kan også være interessant å bearbeide regnskapene og presentere alternative regnskap slik Monsen har gjort i sin studie av Raftostiftelsen (2018a). I denne studien utarbeidet han et alternativt regnskap i form av fondsregnskap. Dette kan gjøre det lettere for organisasjonene å utarbeide et rent pengeregnskap. Det kan også bidra til å gjøre det lettere å lage en ny standard eller å forbedre standarden. Bearbeiding til et rent pengeregnskap vil føre til at brukerne av regnskapet får den riktige informasjonen. Fremtidig forskning bør derfor bearbeide ideelle organisasjoner sine regnskap og vise til hvordan man konkret kan få et større pengefokus.

Vi har også nevnt at vi savner budsjett. En alternativ studie kan være å se nærmere på viktigheten for budsjett i ideelle organisasjoner med pengefokus. Man kan her se på regnskap og budsjett i sammenheng, jf. systemsynsmåten.

For å få bedre innsikt i hva brukerne av regnskapet får ut av informasjonen, kan fremtidige studier ta i bruk intervjuer jf. aktørsynsmåten. Man kan for eksempel spørre hvilket informasjonsbehov brukerne har, om de forstår regnskapsinformasjonen eller om det er noe de savner.

Tidligere nevnte vi at det kan være aktuelt at ideelle organisasjoner får en annen regnskapsplikt, slik som kommune og stat. En videre studie kan være å undersøke dette nærmere og eventuelt utarbeide forslag til hvordan dette kan gjøres.

Denne utredningen er gjort i en norsk kontekst, og dekker norske regnskapsregler for ideelle organisasjoner. Det kan være interessant å undersøke hvilke regnskapsregler som gjelder for ideelle organisasjoner i andre land. Man kan for eksempel gjøre en tilsvarende studie for andre lands regler. Det kan også være interessant å sammenligne denne utredningen med tilsvarende internasjonale studier, for å se om man kan ta lærdom av andre lands regnskapsregler og praksis for ideelle organisasjoner.

Vi håper denne utredningen kan inspirere til videre studier om regnskap for ideelle organisasjoner.

Referanser

Arbnor, I. og Bjerke B. (1994) *Företagsekonomisk metodlära*. 2. utg. Lund: Studentlitteratur

Baksaas, K.M. og Hansen, Ø. (2015) *Finansregnskap med analyse*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

DnR (2007) *Ideelle organisasjoner - ideelle regnskap*. Oslo: Den Norsk Revisorforening

DN (2006) *Ukultur i Redningsselskapet*. Tilgjengelig fra:

<https://www.dn.no/samfunn/-ukultur-i-redningsselskapet/1-1-765848> (Hentet: 12. mars 2020)

Frelsesarmeen (2019) *Bak skjoldet: Årsmelding 2018. Frelsesarmeen i Norge, Island og Færøyene*. Tilgjengelig fra: <https://frelsesarmeen.no/om-oss/frelsesarmeen-i-tall> (hentet 12. mai 2020)

Monsen, N.N. (2018a) Regnskap for ideelle og offentlige organisasjoner. *Beta*, 32(2), s. 234-255

Monsen, N.N. (2018b) Forretningsregnskap og kameralregnskap: En sammenligning med henblikk på bruk i offentlig sektor. Norges Handelshøyskole/Handelshøgskolen ved UiS, Rapport, 2. utgave

Monsen, N.N. (2020) Pengeregnskapsoppstillinger for private bedrifter: Om utviklingen til nå samt valget mellom direkte og indirekte metode ved utarbeidelse av kontantstrømoppstillinger. Norges Handelshøyskole/Handelshøgskolen ved UIS, Rapport, 2. utgave

Norsk Regnskapsstiftelse (2017) *Årsrapport 2017 Regnskapsstandardstyret i Norsk RegnskapsStiftelse*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2018/02/%C3%85rsrapport-2017.pdf>

(Hentet: 12. mars 2020)

NRS(F) Foreløpig Norsk RegnskapsStandard - God Regnskapsskikk for ideelle organisasjoner (2020)

NRS(F) Foreløpig Norsk RegnskapsStandard - Kontantstrømoppstilling (2011)

NTB (2018) *Riksrevisjonen kritiserer NIFS pengebruk*. Tilgjengelig fra:

<https://www.aftenposten.no/sport/i/K3LV5E/riksrevisjonen-kritiserer-nifs-pengebruk> (Hentet: 13. mars 2020)

Pedersen, A.O. og Hoff, K.J. (2019) *Grunnleggende regnskap 1: Finansregnskapet*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Raftostiftelsen (2018) *Historie*. Tilgjengelig fra:

<https://www.rafto.no/no/om-oss/history> (Hentet: 12. mars 2020)

Raftostiftelsen (2019) *Årsrapport 2018*. Tilgjengelig fra:

<https://www.rafto.no/no/nyheter/annual-report-2018> (Hentet: 12. mars 2020)

Regnskapsloven. *Lov 17. august 1998 nr 56 om årsregnskap m.v.*

Solbakken, K.B. og Monsen, N.N. (2008) Regnskapsregler for hjelpeorganisasjoner - en kritisk analyse med forslag til videreutvikling (del 2), *Magma*, 08(02), s. 83-95.

SSB (2019) *Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/orgsat> (Hentet: 12. mars 2020)

Stenheim, T., Haugland, C.S. og Opsahl, A. (2017) Hva menes med regnskapskvalitet?, *Magma*, 17(1), s. 64-68

Stenheim, T. og Madsen, D.Ø. (2016) God regnskapsskikk erstattes med rettslig bindende regnskapsstandarder, *Magma*, 16(01), s. 39-43

Woxholth, G. (2018) *Selskapsrett*. 6.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Yin, R.K. (2014) *Case Study Research: Design and Methods*. 5.utg. California: Sage Publications Inc

Vedlegg 1: Talleksempel - direkte og indirekte metode

Direkte metode og indirekte metode er kontantstrømoppstillinger som er knyttet opp mot kjøpmannens dobbelte bokføring, jf. variant 3 av talleksempellet. Disse kontantstrømoppstillingene er, som nevnt i kapittel 3.5, et *tillegg* til resultatregnskapet og balansen innenfor kjøpmannens dobbelte bokføring.

I dette talleksempellet illustrerer vi direkte og indirekte metode med utgangspunkt i variant 3 av talleksempellet. For enkelhets skyld tar vi kun utgiftssiden, altså tabell 6. Talleksempellet er inspirert av Monsen (2018b). Dette talleksempellet er veldig forenklet fordi vi bare har en utbetaling. For illustrasjonsformål har vi likevel valgt å ta med de fullstendige oppstillingene hvor det ikke er noe utbetaling eller innbetaling.

Direkte metode

Netto kontantstrøm driftsaktiviteter (A)	0
Netto kontantstrøm investeringsaktiviteter (B)	- 600
Netto kontantstrøm finansieringsaktiviteter (C)	<u>0</u>
Netto kasseendring/likvide midler (A+B+C) (0 - 600 + 0)	<u>- 600</u>
Kassebeholdning ved begynnelsen av perioden	<u>600</u>
Kassebeholdning ved slutten av perioden	<u>0</u>

I dette talleksempellet har vi kun en utbetaling, det er investeringsutbetalingen (se tabell 6; bokføring 1) på 600. Netto kasseendring i perioden fremkommer som summen av netto kontantstrøm fra driftsaktivitetene, investeringsaktivitetene og finansieringsaktivitetene: $0 - 600 + 0 = - 600$. I tillegg kan vi ta med kassebeholdningen ved begynnelsen av perioden, slik at kasseendringen ved slutten av perioden rapporteres: $- 600 + 600 = 0$.

Indirekte metode

Driftsaktiviteter:

Lønnsomhetsresultat	- 100
<i>Type 1-korrigerings:</i>	
Avskrivning	100
<i>Type 2-korrigerings</i>	0
<i>Type 3-korrigerings</i>	<u>0</u>
Netto kontantstrøm fra driftsaktivitetene (A)	<u>0</u>

Investeringsaktiviteter

Investeringsinnbetaling	0
Investeringsutbetaling	<u>- 600</u>
Netto kontantstrøm fra investeringsaktivitetene (B)	<u>- 600</u>

Finansieringsaktiviteter

Låneinnbetaling	0
Avdragsutbetaling	<u>0</u>
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktivitetene	<u>0</u>
Netto kasseendring (A+B+C) (0 - 600 + 0)	- 600
Kassebeholdning ved begynnelsen av perioden	<u>600</u>
Kassebeholdning ved slutten av perioden	<u>0</u>

Ved bruk av indirekte metode starter man med lønnsomhetsresultatet før man justerer for ulike typer korrigerings som beskrevet i kapittel 3.5. Vi starter altså med periodens lønnsomhetsresultat på - 100, som hentes fra lønnsomhetsresultatregnskapskontoen (se tabell 6; bokføring 3). Deretter fortsetter vi med type-1 korrigerings (kostnader som er bokførte på lønnsomhetsregnskapskontoen og som ikke har pengevirksomheter), som her er avskrivningen på 100 (se tabell 6; bokføring 2). I dette tilfellet har vi ingen type 2- eller type 3-korrigerings. Deretter hentes periodens investeringsutbetaling (se tabell 6; bokføring 1) på 600. Vi har ingen flere innbetalinger eller utbetalinger.

Netto kasseendring i perioden fremkommer som summen av netto kontantstrøm fra driftsaktivitetene, investeringsaktivitetene og finansieringsaktivitetene: $0 - 600 + 0 = 0$. I tillegg kan vi ta med kassebeholdningen ved begynnelsen av perioden, slik at kassebeholdningen ved slutten av perioden rapporteres: $600 - 600 = 0$.

Hovedformålet med dette talleksempel er å vise hvordan man utarbeider kontantstrømoppstillinger. Vi har vist direkte og indirekte metode. Vi har tidligere vist i talleksempel 2 at avskrivninger ikke har en pengevirksomhet, altså er det ikke en innbetaling eller utbetaling. Dermed kan vi konstatere at indirekte metode ikke er i samsvar med regnskapsloven §6-3 som sier at "en kontantstrømoppstilling skal gi en oversikt over innbetalinger og utbetalinger og forklare likviditetsendringer".

Vedlegg 2: Regnskapslovens oppstillingsplaner

§6-1. Resultatregnskap etter art

Resultatregnskapet etter art skal ha følgende oppstillingsplan:

1. Salgsinntekt
2. Annen driftsinntekt
3. Endring i beholdning av varer under tilvirkning og ferdig tilvirkede varer
4. Endring i beholdning av egentilvirkede anleggsmidler
5. Varekostnad
6. Lønnskostnad
7. Avskrivning på varige driftsmidler og immaterielle eiendeler
8. Nedskrivning på varige driftsmidler og immaterielle eiendeler
9. Annen driftskostnad
10. Driftsresultat
11. Inntekt på investering i datterselskap og tilknyttet selskap
12. Inntekt på andre investeringer
13. Renteinntekt fra foretak i samme konsern
14. Annen finansinntekt
15. Verdiendring av finansielle instrumenter vurdert til virkelig verdi
16. Nedskrivning av finansielle eiendeler
17. Rentekostnad til foretak i samme konsern
18. Annen finanskostnad
19. Ordinært resultat før skattekostnad
20. Skattekostnad på ordinært resultat
21. Ordinært resultat
22. Ekstraordinære poster
23. Skattekostnad på ekstraordinære poster
24. Årsresultat

§ 6-2. Balanse

Balansen skal ha følgende oppstillingsplan:

EIENDELER

A. Anleggsmidler

I. Immaterielle eiendeler

1. Forskning og utvikling
2. Konesjoner, patenter, lisenser, varemerker og lignende rettigheter
3. Utsatt skattefordel
4. Goodwill

II. Varige driftsmidler

1. Tomter, bygninger og annen fast eiendom
2. Maskiner og anlegg
3. Skip, rigger, fly og lignende
4. Driftsløsøre, inventar, verktøy, kontormaskiner og lignende

III. Finansielle anleggsmidler

1. Investeringer i datterselskap
2. Investeringer i annet foretak i samme konsern
3. Lån til foretak i samme konsern
4. Investeringer i tilknyttet selskap
5. Lån til tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet
6. Investeringer i aksjer og andeler
7. Obligasjoner
8. Andre fordringer

B. Omløpsmidler

I. Varer

II. Fordringer

1. Kundefordringer
2. Andre fordringer
3. Krav på innbetaling av selskapskapital

III. Investeringer

1. Aksjer og andeler i foretak i samme konsern
2. Markedsbaserte aksjer
3. Markedsbaserte obligasjoner

4. Andre markedsbaserte finansielle instrumenter
 5. Andre finansielle instrumenter
- IV. Bankinnskudd, kontanter og lignende

EGENKAPITAL OG GJELD

C. Egenkapital

- I. Innskutt egenkapital
 1. Selskapskapital
 2. Overkurs
 3. Annen innskutt egenkapital
- II. Opptjent egenkapital
 1. Fond
 2. Annen egenkapital

D. Gjeld

- I. Avsetning for forpliktelse
 1. Pensjonsforpliktelser
 2. Utsatt skatt
 3. Andre avsetninger for forpliktelser
- II. Annen langsiktig gjeld
 1. Konvertible lån
 2. Obligasjonslån
 3. Gjeld til kredittinstitusjoner
 4. Øvrig langsiktig gjeld
- III. Kortsiktig gjeld
 1. Konvertible lån
 2. Sertifikatlån
 3. Gjeld til kredittinstitusjoner
 4. Leverandørgjeld
 5. Betalbar skatt
 6. Skyldige offentlige avgifter
 7. Annen kortsiktig gjeld

Vedlegg 3: Standardens oppstillingsplaner

(NRS(F), 2020, s. 25-26):

AKTIVITETSREGNSKAP

1) Anskaffede midler

- a) Medlemsinntekter
- b) Tilskudd
 - i) offentlige
 - ii) Andre
- c) Innsamlede midler, gaver mv
- d) Opptjente inntekter fra operasjonelle aktiviteter fordelt på
 - i) aktiviteter som oppfyller organisasjonens formål
 - ii) aktiviteter som skaper inntekter
- e) Finans og investeringsinntekter
- f) Andre inntekter (som gevinst ved salg av driftsmidler)

2) Forbrukte midler

- a) Kostnader til anskaffelse av midler
- b) Kostnader til organisasjonens formål
 - i) tilskudd, bevilgninger mv. til oppfyllelse av organisasjonens formål
 - ii) Kostnader til aktiviteter som oppfyller formålet
- c) Administrasjonskostnader

3) Årets aktivitetsresultat

4) Tillegg/reduksjon formålskapital

- a) Grunnkapital
- b) Formålskapital med lovpålagte restriksjoner
- c) Formålskapital med eksternt pålagte restriksjoner
- d) Formålskapital med selvpålagte restriksjoner
- e) Annen formålskapital

BALANSEN

EIENDELER

A. Anleggsmidler

- I. Immaterielle eiendeler
- II. Bevaringsverdige eiendeler
- III. Andre driftsmidler
- IV. Finansielle anleggsmidler

B. Omløpsmidler

- I. Beholdninger
- II. Fordringer
- III. Investeringer
- IV. Bankinnskudd, kontanter o.l.

FORMÅLSKAPITAL OG GJELD

C. Formålskapital

- a) Grunnkapital
- b) Formålskapital med lovpålagte restriksjoner
- c) Formålskapital med eksternt pålagte restriksjoner
- d) Formålskapital med selvpålagte restriksjoner
- e) Annen formålskapital

D. Gjeld

- I. Avsetning for forpliktelser
- II. Annen langsiktig gjeld
- III. Kortsiktig gjeld